

Päihdetilannekysely 2024 Raportti

Alli Pätynen, Kati Tervo ja Nina Jokirinne

Vantaan ja Keravan hyvinvointialue
Vanda och Kervo välfärdsområde

Sisällysluettelo

Tiivistelmä	1
Johdanto	2
Aineisto ja menetelmä	3
Aineiston kerääminen	3
Kyselyn vastaajat	3
Analyysi	6
Tulokset.....	6
Havainnot alaikäisten päihteiden käytöstä tai hankinnasta	6
Päihtyneiden henkilöiden kohtaamiseen liittyvät pelot ja muut päihteistä aiheutuvat haitat	10
Mielipiteet päihdeilmiöistä.....	13
Huoli omasta tai läheisen päihteidenkäytöstä tai rahapelaamisesta	19
Puheeksiotto ja palvelujen saavutettavuus	21
Stigma.....	28
Asukkaiden näkemykset ennaltaehkäisevistä toimista	32
Pohdinta.....	35
Keskeiset havainnot	35
Johtopäätökset	37
Lähdeluettelo	41
Liite 1. Aikuisten päihdetilannekyselyn lomake	
Liite 2. Nuorten päihdetilannekyselyn lomake	

Tiivistelmä

Päihdetilannekyselyn tarkoituksena on luoda kokonaiskuvaa aikuisten ja nuorten havainnoista Vantaalla ja Keravalla vallitsevasta päihdetilanteesta ja havainnoida ajankohtaisia ilmiöitä erityisesti nuorten päihteidenkäytöstä. Vuonna 2024 kysely järjestettiin ensimmäistä kertaa Vantaan ja Keravan hyvinvointialueella. Käytössä oli niin ikään ensimmäistä kertaa erillinen kysely nuorille. Tämän lisäksi pilotoimme ensimmäisenä hyvinvointialueena stigmaan ja leimatuksi tulemisen pelkoon liittyvää kysymystä yhdessä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa. Kyselyn perusteella leimatuksi tulemisen pelko ei ollut estänyt valtaosaa aikuista tai nuorista kertomasta omasta tai läheisensä päihteidenkäytöstä sosiaali- ja terveyspalveluissa. Aikuisista yli puolet ilmaisivat pelänneensä kuluneen vuoden aikana julkisella paikalla kohtaamaansa päihtynyttä henkilöä, nuoret huomattavasti harvemmin. Turvattomuutta kartoittavan kysymyksen yhteydessä ilmeni laajoja alueellisia eroja. Kyselyn tulokset osoittivat, että vain alle kolmannes nuorista tiesi, mistä voisi saada apua ja tukea, jos olisi huolissaan päihteidenkäytöstä. Vakavampien päihdehaasteiden kehittymisen ennaltaehkäisemiseksi varhainen avunsaanti on keskeistä. Tulos alleviivaa nuorille kohdennettava palveluviestinnän kehittämisen tarvetta. Päihdehaittojen ennaltaehkäisyyn nivoutuu kiinteästi päihteidenkäytön ja rahapelaamisen puheeksiotto. Päihdetilannekyselyn perusteella aikuisilta kysyttiin sosiaali- ja terveyspalveluiden piirissä säännöllisesti alkoholi- ja nikotiinituotteiden käytöstä, mutta rahapelaamisesta kysyttiin harvoin. Päihdetilannekyselyn tulokset on huomioitu laajasti hyvinvointialueen ehkäisevän päihde- ja mielenterveystyön yksikön työn suunnittelussa ja kehittämisessä.

Johdanto

Tässä raportissa käydään läpi Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen 2024 päihdetilannekyselyn tuloksia. Päihdetilannekysely kartoittaa Vantaan ja Keravan asukkaiden näkemyksiä paikallisesta päihdetilanteesta ja siihen liittyviä kehittämisehdotuksia. Kysymysten aiheena ovat alkoholi, nikotiinituotteet, rahapelit sekä huumausaineet. Kyselyssä painottuvat asukkaiden havainnot nuorten päihteiden käytöstä ja siihen liittyvistä erilaisista ilmiöistä. Lisäksi mukana on esimerkiksi turvattomuuteen ja päihteidenkäytön puheeksiottoon liittyviä kysymyksiä.

Päihdetilannekysely on joka toinen vuosi järjestettävä verkkokysely, jonka toteutti vuonna 2024 ensimmäistä kertaa Vantaan kaupungin sijasta Vantaan ja Keravan hyvinvointialue. Näin ollen Keravalla kysely järjestettiin nyt ensimmäistä kertaa. Lisäksi uutta oli 13–17-vuotiaille nuorille suunnattu oma päihdetilannekysely. Kysely toteutettiin 23.9.-13.10.2024 yhtä aikaa Helsingissä, Vantaan ja Keravan sekä Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueilla. Tässä tavoitteena oli kyselylle saatava näkyvyys ja mahdollisuus tulosten vertailuun. Kyselystä tehtiin yhteinen tiedote alueiden kesken.

Päihdetilannekysely pohjautuu Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) kyselypohjaan ja on osa valtakunnallista Pakka-toimintamallia. Pakka on ehkäisevän päihdetyön toimintamalli, jonka tavoitteena on ehkäistä alkoholi-, tupakka- ja rahapelihaittoja paikallisesti. Vastaavia THL:n kyselypohjaan perustuvia päihdetilannekyselyjä toteutetaan ympäri Suomen. Ehkäisevän päihdetyön yksikkö oli ennen hyvinvointialueuudistusta Vantaan kaupungin toimintaa ja päihdetilannekysely on toteutettu yksikön toimesta Vantaan kaupungilla 2014, 2016, 2018, 2020 ja 2022.

Vuoden 2024 Päihdetilannekyselyssä Vantaan ja Keravan hyvinvointialue pilotoi yhdessä THL:n kanssa päihdetilannekyselyssä uutta kysymystä ”*Onko huoli siitä, että sinuun suhtauduttaisiin kielteisesti estänyt sinua (viimeisen 12 kuukauden aikana) kertomasta sosiaali- ja terveydenhuollon vastaanotolla omasta tai läheisesi alkoholinkäytöstä/tupakka- ja nikotiinituotteiden käytöstä/huumausaineiden käytöstä/rahapelaamisesta/lääkkeiden väärinkäytöstä?*” Kysymyksen tavoitteena oli selvittää, vaikeuttaako stigma omasta tilanteesta kertomista sosiaali- ja terveydenhuollossa. Kysymys oli käytössä molemmissa kyselyissä.

Aikuisten kyselyssä oli 22 kysymystä ja ne jakaantuivat seuraaviin teemoihin: 1. Alaikäisten päihteidenkäyttö ja tupakka- sekä nikotiinituotteiden käyttö asuinalueellasi, 2. Haittojen ehkäisy ja vähentäminen, 3. Ongelmien varhainen tunnistaminen ja tuki sekä 4. Ehkäisevä päihdetyö Vantaan ja Keravan hyvinvointialueella (liite 1). Nuorten kyselyssä oli 12 kysymystä (liite 2). Osittain kysymykset olivat samoja, kuten esimerkiksi turvattomuuteen liittyvät kysymykset. Nuorten kysely oli kuitenkin pituudeltaan selvästi lyhyempi ja siinä oli erityisesti tälle ikäryhmälle suunnattuja kysymyksiä, esimerkiksi ”*Mistä saat luotettavaa tietoa päihteistä ja niiden haitoista?*” ja ”*Tiedätkö mistä ikäisesi saa apua ja tukea, jos on huolissaan päihteidenkäytöstä?*”.

Päihdetilannekysely sisälsi kvantitatiivisten kysymysten lisäksi myös avoimia kohtia, jossa kyselyn vastaajat saivat tarkentaa havaintojaan tai mielipiteitään. Avoimet kohdat keskittyivät asukkaiden kokemuksiin päihtyneiden henkilöiden kohtaamisista ja näissä tilanteissa mahdollisesti koetuista pelon tunteista tai ahdistelun kohteeksi joutumisesta, asukkaiden

mielipiteisiin alueista, joissa alkoholin anniskelua tulisi rajoittaa, toiveisiin siitä, mihin kohderyhmään ehkäisevää päihdetyötä toivottaisiin kohdennettavan sekä näkemyksiin siitä, miten itse voisi alueen asukkaana osallistua päihdehaittojen ehkäisemiseen.

Päihdetilannekysely vahvistaa asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia päihdehaittojen vähentämiseksi, mikä on yksi hyvinvointialueen lakisääteisistä ehkäisevän päihdetyön tehtävistä. Kyselyn tuloksia hyödynnetään esimerkiksi alueen ehkäisevän päihdetyön kehittämisessä ja laajemmin hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyössä. Toivomme, että kyselyn tuloksia hyödynnetään mahdollisimman laajalti ja siksi kyselyn tuloksista on kirjoitettu ensimmäistä kertaa raportti.

Aineisto ja menetelmä

Aineiston kerääminen

Päihdetilannekyselyn aineisto kerättiin mukavuusotannalla (convenience sampling). Tämä tarkoittaa, että kyselyyn ovat vastanneet ne henkilöt, jotka ovat olleet käytettävissä ja itse halukkaita vastaamaan (Golzar;Noor;& Tajik, 2022). Näin ollen aineistonkeruuta tehdessä ei ole systemaattisesti varmistettu otoksen edustavan Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen väestöä.

Päihdetilannekysely 2024 toteutettiin pääosin verkossa suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Webropol-linkki kyselyyn julkaistiin hyvinvointialueen ja kaupunkien verkkosivuilla. Kaupungit markkinoivat kyselyä omien kanaviensa kautta muun muassa Wilma-viesteillä vanhemmille ja oppilaille. Kyselyä markkinoitiin ja levitettiin laajasti eri toimijoita, kuntalaisia ja hyvinvointialueen ammattilaisia sisältävien sähköpostilistojen kautta, kuntalaisten avoimissa sosiaalisen median alueellisissa ryhmissä ja ehkäisevän päihdetyön tiimin omissa sosiaalisen median kanavissa Metan alustoilla (Facebook ja Instagram) sekä LinkedIn:ssä.

Paperiset vastauslomakkeet olivat käytössä hyvinvointialueen terveys- ja sosiaalineuvontapalvelu Vinkkarissa sekä Päihdevieroitusyksikössä. Tämän lisäksi ehkäisevän päihdetyön tiimi jalkautui Tikkurilaan jakamaan lentolehtisiä ja haastattelemaan kohtaamiaan kuntalaisia sekä vei mainosjulisteita ja lentolehtisiä terveysasemille, kauppojen ilmoitustauluille, kaupunkien infopisteisiin, kirjastoihin ja oppilaitoksiin.

Kyselyn vastaajat

Kaikki kyselyyn vastanneet antoivat suostumuksensa kyselyssä kerättävien henkilötietojen käsittelyyn. Aineistoa käsiteltiin Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen tietosuojaselosteen ja henkilötietojen käsittelyyn määriteltyjen ohjeiden mukaisesti.

Vastaajilla oli mahdollisuus osallistua langattomien kuulokkeiden arvontaan palkinnoksi kyselyyn vastaamisesta. Kuulokkeiden arvonnalla tarkoituksena oli motivoida ihmisiä vastaamaan kyselyyn. Arvonnassa tarvittavat henkilötiedot kysyttiin erillisellä Webropol-kyselyllä, eikä niitä ole mahdollista yhdistää henkilön päihdetilannekyselyssä antamiin vastauksiin.

Päihdetilannekyselyyn vastasi yhteensä 1197 henkilöä, joista 772 on aikuisia ja 425 13–17-vuotiaita nuoria. Kyselyyn vastanneista aikuisista valtaosa on naisia (77 %), miesten osuuden ollessa vain 20 %. Epätasaisen sukupuolijakauman lisäksi kyselyn vastaajat olivat valtaosin koko-aikatyössä (70 %) ja iältään 31–45-vuotiaat (51 %). Sukupuolijakauma, ikä ja työtilanne voivat mahdollisesti vaikuttaa kyselyn tuloksiin.

Vantaalaiset ovat aikuisista vastanneet kyselyyn keravalaisia enemmän (Taulukko 1). Tämä saattaa osaltaan heijastella kaupunkien väkilukujen eroa. Vuonna 2023 keravalaisia oli noin 38 200 kun taas vantaalaisia oli 247 400 (Tilastokeskus, 2023).

	SUKUPUOLI				
IKÄ	Mies	Nainen	Muu	En halua kertoa	Yhteensä
18–30 vuotta	21	66	3	2	92
31–45 vuotta	76	308	1	11	396
46–60 vuotta	43	179	1	7	230
61–75 vuotta	12	35	-	-	47
76 vuotta tai vanhempi	2	4	-	1	7
Yhteensä	154	592	5	21	772
ASUINKUNTA					
Vantaa	103	378	3	9	493
Kerava	44	195	-	10	249
Muu	6	14	2	2	24
Yhteensä	153	587	5	21	766
TYÖTILANNE					
Kokopäivätyössä	101	422	2	13	538
Osa-aikatyössä (alle 35 h/vk)	4	30	-	1	35
Eläkkeellä iän perusteella	9	27	-	-	36
Muulla eläkkeellä	8	16	-	-	24
Opiskelija	12	22	-	1	35
Työtön tai lomautettu	16	39	2	2	59
Hoitamassa omia lapsia, omaisia tai kotitaloutta	2	17	-	-	19

		SUKUPUOLI			
Muu / en halua kertoa	2	16	1	4	23
Yhteensä	154	589	5	21	769

Taulukko 1. Kyselyyn vastanneiden aikuisten jakautuminen sukupuolen, iän, asuinkunnan ja työtilanteen mukaan.

Nuorten osalta kyselyyn vastanneiden sukupuolijakauma oli tasaisempi (Taulukko 2). Toisin kuin aikuisilla, oli kyselyyn vastanneista nuorista suurempi osuus Keravalta (49 %) kuin Vantaalta (44 %). Suurin osa kyselyyn vastanneista nuorista oli yläkoulussa (60 %). Tämä painotus saattaa johtua siitä, että Keravalla koulut onnistuivat erityisen hyvin kyselyn markkinoinnissa Wilma-viestien avulla.

		SUKUPUOLI			
IKÄ	Poika	Tyttö	Muu	En halua kertoa	Yhteensä
13 vuotta	38	50	2	0	99
14 vuotta	43	48	-	4	95
15 vuotta	41	49	2	4	96
16 vuotta	53	45	2	3	103
17 vuotta	14	15	3	-	32
Yhteensä	189	207	9	20	425
ASUINKUNTA					
Vantaa	54	67	2	5	128
Kerava	115	118	5	13	251
Muu	19	21	2	2	44
Yhteensä	188	206	9	20	423
OPPILAITOS					
Yläkoulussa	108	129	4	16	257
Lukiossa	80	71	3	3	157
Ammatillisessa oppilaitoksessa	-	5	1	-	6

		SUKUPUOLI			
Jossain muualla	1	1	1	1	4
En opiskele tällä hetkellä	-	1	-	-	1
Yhteensä	189	207	9	20	425

Taulukko 2. Kyselyyn vastanneiden nuorten sukupuoli, ikä, asuinkunta ja oppilaitos.

Analyysi

Tuloksien yhteydessä on tarkasteltu muutamia ilmiöitä tarkemmin ristiintaulukoimalla ja suorittamalla eksploraatiivista data-analyysiä JASP-tilasto-ohjelmalla (JASP Team, 2024).

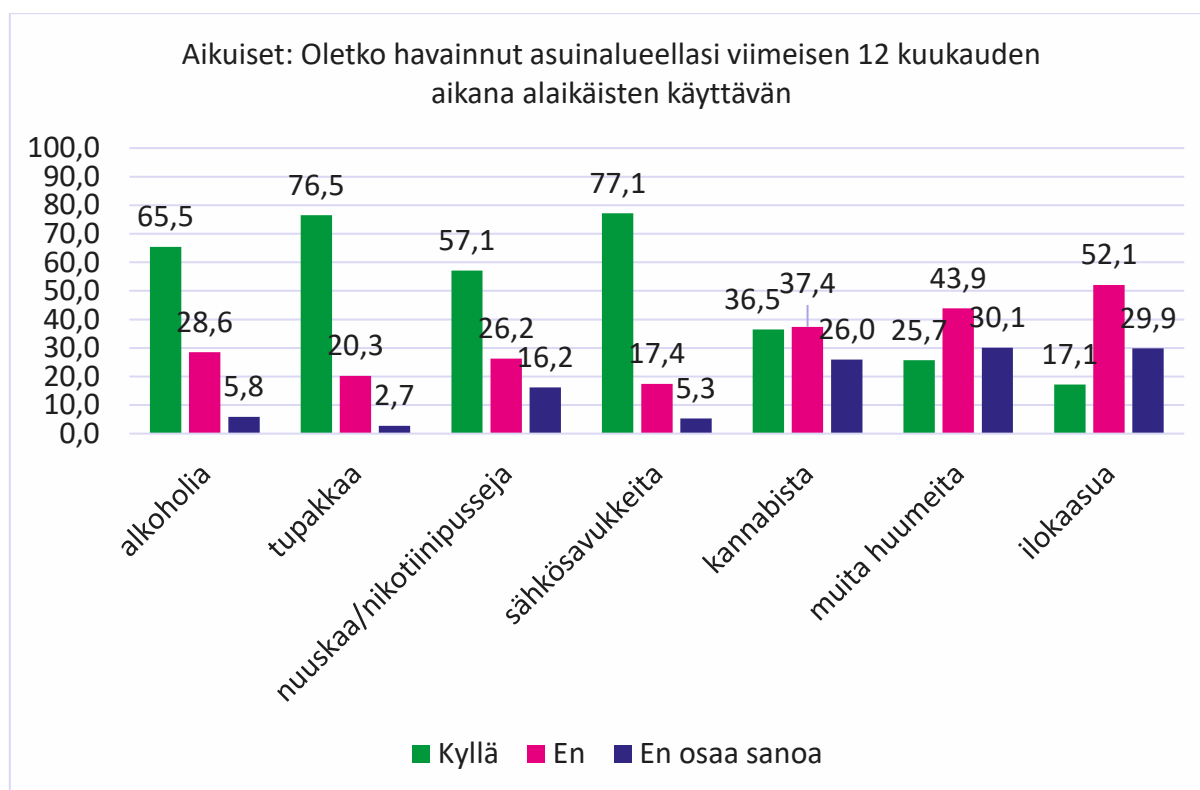
Tulokset

Havainnot alaikäisten päihteiden käytöstä tai hankinnasta

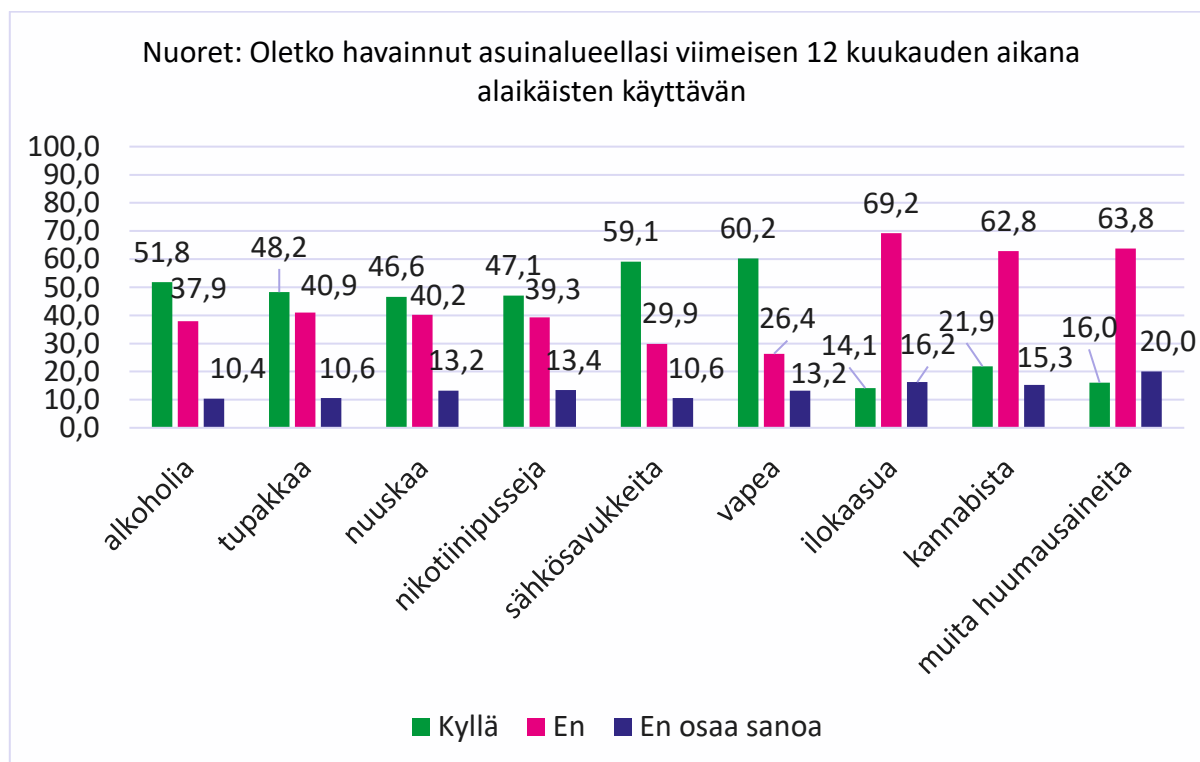
Kyselyssä kartoitettiin sekä aikuisten että nuorten havaintoja alaikäisten päihteidenkäytöstä Vantaan ja Keravan alueilla. Kyselyyn on tänä vuonna lisätty ensimmäistä kertaa myös ilokaasun (eli dityppioksidin) käyttöä koskeva kysymys, jonka päihdyttävästä käytöstä on viime vuosina ollut jälleen havaintoja (Ruuska, 2023). Ilokaasun päihdekäyttö on nopeasti yleistynyt ilmiö, jonka edellinen suosiohuippu oli 2010-luvulla (Marttinen, 2023). Vuonna 2024 ilokaasua on myyty vähittäistavarakaupoissa muun muassa ruuanlaittoon, eikä sen päihdekäytön rajoittamiseen ole toistaiseksi ollut olemassa sovellettavaa lainsäädäntöä (STT, 2024).

Päihdetilannekyselyn mukaan aikuiset ovat huomanneet Vantaalla ja Keravalla runsaasti alaikäisten alkoholin, tupakan, nikotiinipussien ja sähkösavukkeiden käyttöä (Kuvaaja 1). Kannabiksen ja muiden huumausaineiden käyttöä raportoitiin myös laajasti, vaikka suhteessa laillisesti täysi-ikäisille myytäviin päihteisiin niistä oli vähemmän havaintoja. Aikuisten havaitsemaa alaikäisten kannabiksen (36,5 %) ja muiden huumausaineiden käytön (25,7 %) määrää voidaan kuitenkin pitää melko suurena. Kaikista eri päihteistä ilokaasun käyttöä oli havaittu vähiten (17,1 %). Alaikäisten ilokaasun käyttöä on siis havaittu kuluneen vuoden aikana, mutta toistaiseksi se ei vaikuta olevan nuorten keskuudessa yhtä näkyvä tai suosittu päihde verrattuna muihin kyselyssä tutkittuihin päihdyttäviin aineisiin.

Nuorilta kysyttiin aikuisten tavoin heidän havaintojaan muiden alaikäisten päihteiden käytöstä. Erilaisista nikotiinituotteista ja vapeista kysyttiin nuorilta tarkemmin kuin aikuisilta. Kuvaajia 1 ja 2 visuaalisesti vertailemalla voidaan havaita, että nuoret ovat raportoineet havainneensa alaikäisten päihteidenkäyttöä prosentuaalisesti vähemmän kuin aikuiset. Tämä ero on havaittavissa jokaisen päihteen kohdalla.

Kuvaaja 1. Pylväsdiagrammi, jossa on prosenttiosuuksina ilmaistuna aikuisten havainnot alaikäisten eri päihteiden käytöstä omalla asuinalueella viimeisen 12 kuukauden aikana.

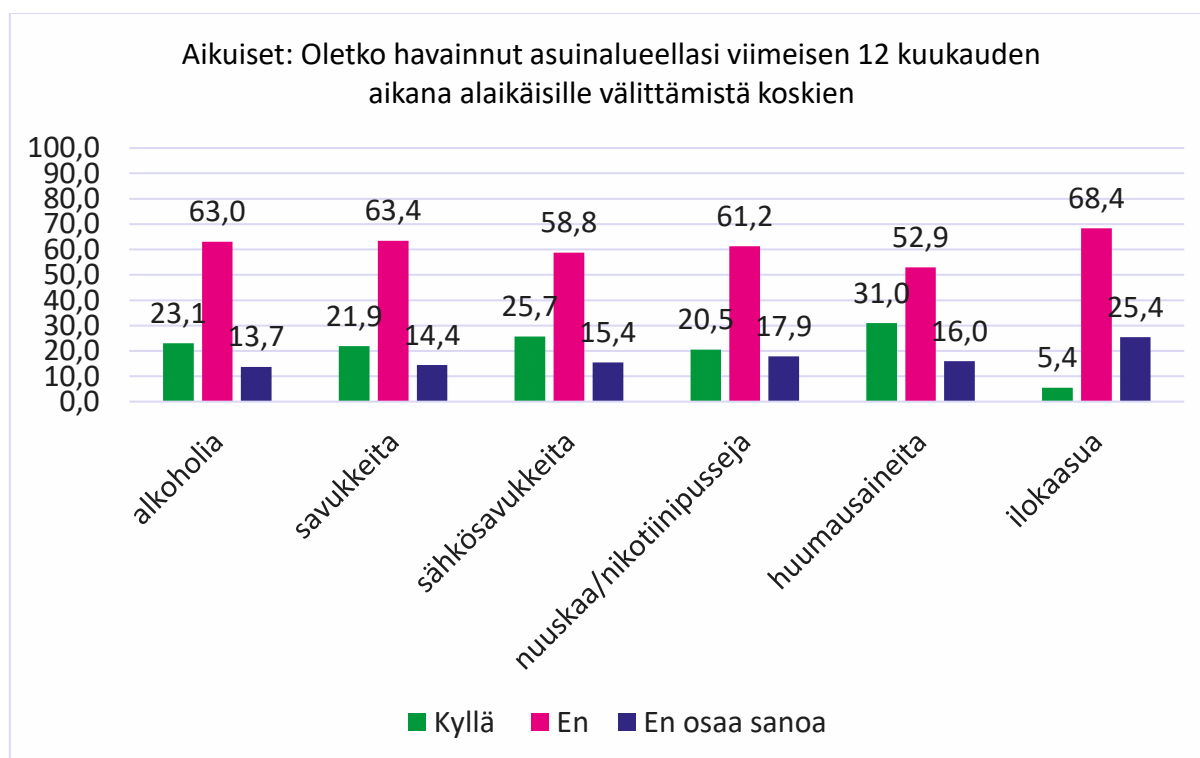

Kuvaaja 2. Pylväsdiagrammi, jossa on prosenttiosuuksina ilmaistuna nuorten havainnot alaikäisten eri päihteiden käytöstä omalla asuinalueella viimeisen 12 kuukauden aikana.

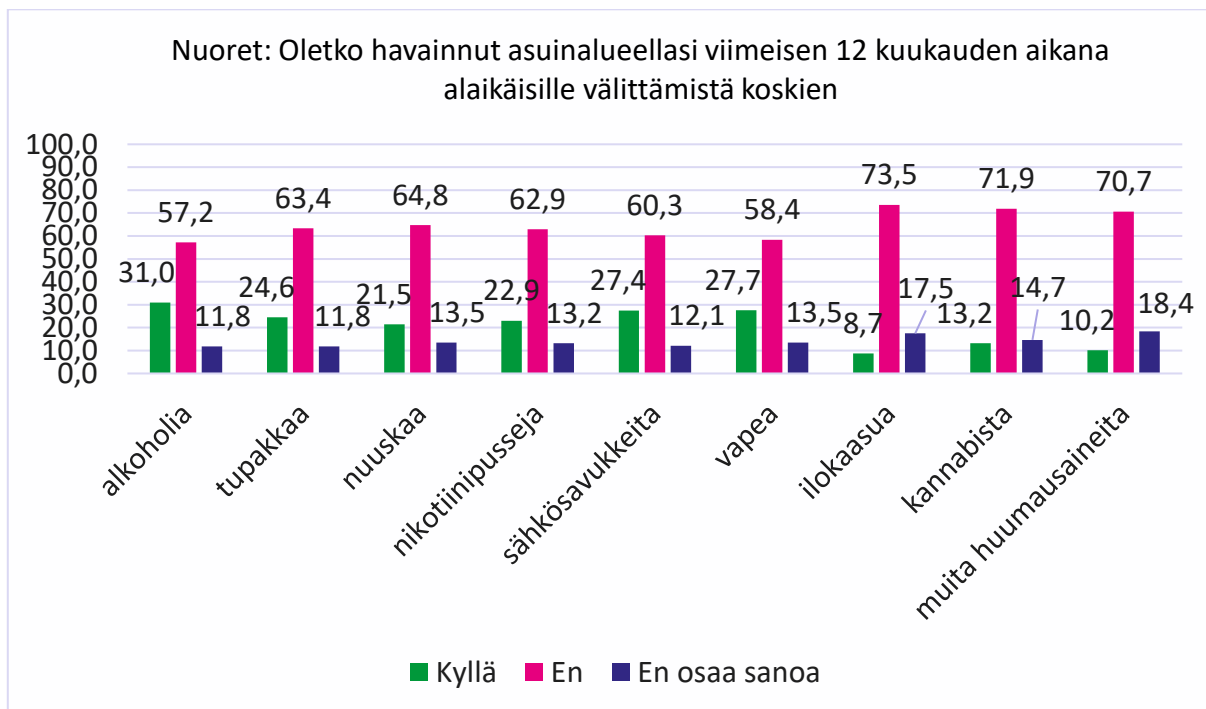
Nuorten havainnoissa korostuvat erityisesti sähkösavukkeiden ja vapen käyttö. Tuloksia voidaan suhteuttaa nuorten ilmoittamaan oman käytön tasoon kouluterveyskyselyssä, sillä päihdetilannekysely ei mittaa, kuinka moni nuori todellisuudessa käyttää jotain päihdettä. Vuonna 2023 toteutetun kouluterveyskyselyn mukaan Vantaan ja Keravan hyvinvointialueella 8.–9.-luokkalaisista 9,9 %, lukiolaisista 4,5 % ja ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevista 8,2 % ilmoitti käyttävänsä sähkösavukkeita päivittäin (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2023a). Vantaan ja Keravan nuorilla päivittäinen sähkösavukkeiden käyttö oli hieman yleisempää kuin valtakunnallinen taso, riippumatta koulutusasteesta (koko Suomen taso 8.–9.-luokkalaisista 6,6 %, lukiolaisista 2,8 % ja ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevista 6,5 %) (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2023a).

Vaikka huumausaineiden osuus on suhteessa toisiin päihdehavaintoihin verrattain pieni, on kyselyn perusteella silti lähes joka kuudes nuori havainnut toisen alaikäisen huumausaineiden käyttöä. Huomionarvoista on myös se, että päihdetilannekyselyssä eroteltiin muut huumausaineet kannabiksesta, joten tämä havainto koskee muun muassa reseptilääkkeiden väärinkäyttöä, keskushermostoa lamaavia ja kiihdyttäviä huumausaineita sekä muuntohuumeita.

Havaintoja päihteiden välittämisestä alaikäisille kartoitettiin niin nuorten kuin aikuistenkin kyselyssä. Kuten käytön havaitsemista kartoittavassa kysymyksessä, on myös päihteiden välittämistä kartoitettu tarkemmin nuorten kohdalla nuuskan, nikotiinipussien, sähkösavukkeiden ja vapen suhteen. Valtaosa aikuisista ja nuorista ei ollut havainnut minkään päihteen välittämistä alaikäisille omalla asuinalueellaan kuluneen vuoden aikana (Kuvaajat 3 ja 4). Aikuisten kyselyssä on raportoitu eniten havaintoja huumausaineiden ja sähkösavukkeiden välittämisestä alaikäisille, kun taas nuorten kyselyssä sähkösavukkeiden ohella eniten havaintoja on alkoholin välittämisestä.

Kuvaaja 3. Pylväsdiagrammi, jossa on prosenttiosuuksina ilmaistuna aikuisten havainnot eri päihteiden välittämisestä alaikäiselle omalla asuinalueella viimeisen 12 kuukauden aikana.

Kuvaaja 4. Pylväsdiagrammi, jossa on prosenttiosuuksina ilmaistuna nuorten havainnot eri päihteiden välittämisestä alaikäiselle omalla asuinalueella viimeisen 12 kuukauden aikana.

Kyselyssä kartoitettiin vielä tarkemmin alaikäisten päihteiden hankkimista kysymällä aikuisilta heidän havainnoistaan nuorelta näyttävien henkilöiden ikärajavalvonnan toteutumisesta alkoholia ja tupakka- ja nikotiinituotteita myyvissä vähittäistavarakaupoissa. Nuorilta kysyttiin, onko heillä havaintoja siitä, että alaikäisille olisi myyty päihteitä vähittäistavarakaupoissa.

Oletko havainnut asuinalueellasi viimeisen 12 kuukauden aikana tilanteita, joissa myyjä ei ole tarkastanut nuorelta näyttävän...	Kyllä	En	En osaa sanoa
...alkoholin ostajan ikää?	14,3	76,9	8,8
...tupakka- ja nikotiinituotteiden ostajan ikää?	0,8	75,4	10,4

Taulukko 3. Aikuisten havainnot prosentteina nuorelta näyttävän henkilön iän tarkistamisesta vähittäistavarakaupassa.

Kuten Taulukosta 3 käy ilmi, toteutuu ikärajavalvonta Vantaan ja Keravan alueella melko hyvin. Sekä alkoholin että tupakka- ja nikotiinituotteiden suhteen aikuisista yli 75 % ei ollut havainnut

tilanteita, joissa myyjä ei olisi kysynyt nuorelta näyttävän henkilön ikää. Sama linja on havaittavissa myös nuorten vastauksissa (Taulukko 4). Niin alkoholin, savukkeiden, sähkösavukkeiden kuin nikotiinipussienkin suhteen nuorista noin 80 % ei ollut havainnut, että vähittäistavarakaupassa päihteitä olisi myyty alaikäiselle. Kouluterveyskyselyn 2023 indikaattorin ”alaikäisten alkoholiostot vähittäismyynnistä” mukaan Vantaan ja Keravan hyvinvointialueella alkoholia käyttävistä 8. ja 9. luokkalaisista sitä kertoi ostavansa vähittäismyynnistä 8,9 %, lukiolaisista 4,3 % ja ammatillisissa oppilaitoksista opiskelevista 11,3 %. Savukkeita taas osti vähittäismyynnistä 9,2 % 8.–9.-luokkaisista, 5,9 % lukiolaisista ja 15,4 % ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevista. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2023a).

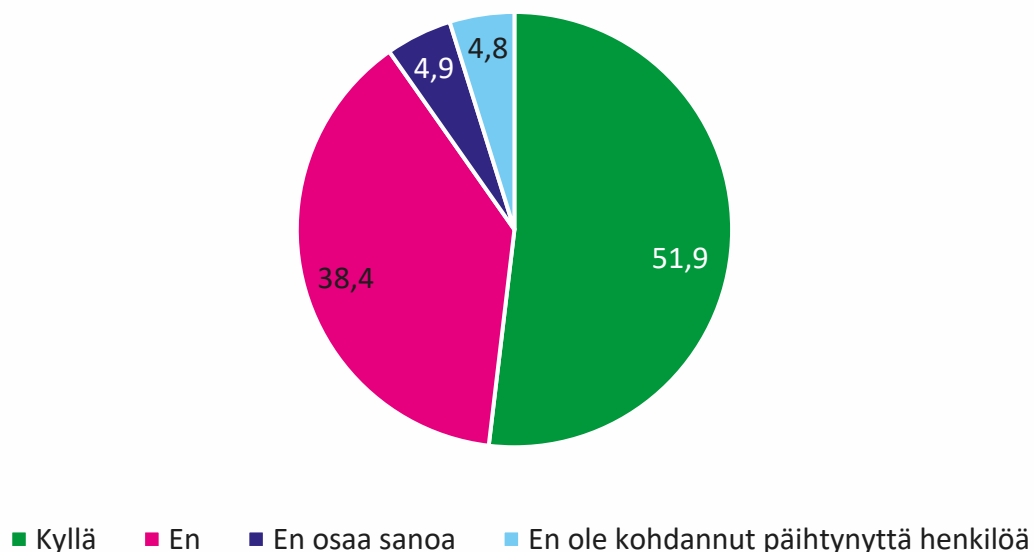
Oletko nähnyt, että asuinkunnassasi alaikäisille olisi myyty kaupassa, kioskissa tai huoltoasemalla viimeisen 12 kuukauden aikana seuraavaa päihdettä?	Kyllä	En	En osaa sanoa
Alkoholi	8,7	80,0	11,3
Savukkeet	8,5	80,2	11,3
Sähkösavukkeet	9,0	80,0	10,8
Nikotiinipussit	7,5	80,0	12,5

Taulukko 4. Nuoret havainnot prosentteina päihteiden myymisestä alaikäiselle vähittäistavarakaupoissa.

Päihtyneiden henkilöiden kohtaamiseen liittyvät pelot ja muut päihteistä aiheutuvat haitat

Asuinalueiden fyysisellä, psyykkisellä ja sosiaalisella ympäristöllä on yhteyksiä asukkaiden hyvinvointiin. Aiemmista tutkimuksista tiedetään, että päihtyneiden asukkaiden oleskelu lähiöissä aiheuttaa turvattomuuden tunteita (Honkanen & Poikolainen, 2014). Tämän vuoksi päihdetilannekyselyssä kartoitettiin, ovatko päihtyneiden henkilöiden kohtaamiset kuluneen vuoden aikana aiheuttaneet pelon tunteita Vantaan ja Keravan alueilla. Kysymyksen yhteydessä oli avoin kohta, jossa asukkaat pystyivät tarkemmin kuvaamaan, millaisia ovat olleet ne tilanteet ja kokemukset, joissa pelon tunnetta on koettu. Kvalitatiivisella kartoituksella pyrittiin saamaan kokonaiskuvaa turvattomuutta aiheuttaneista ilmiöistä.

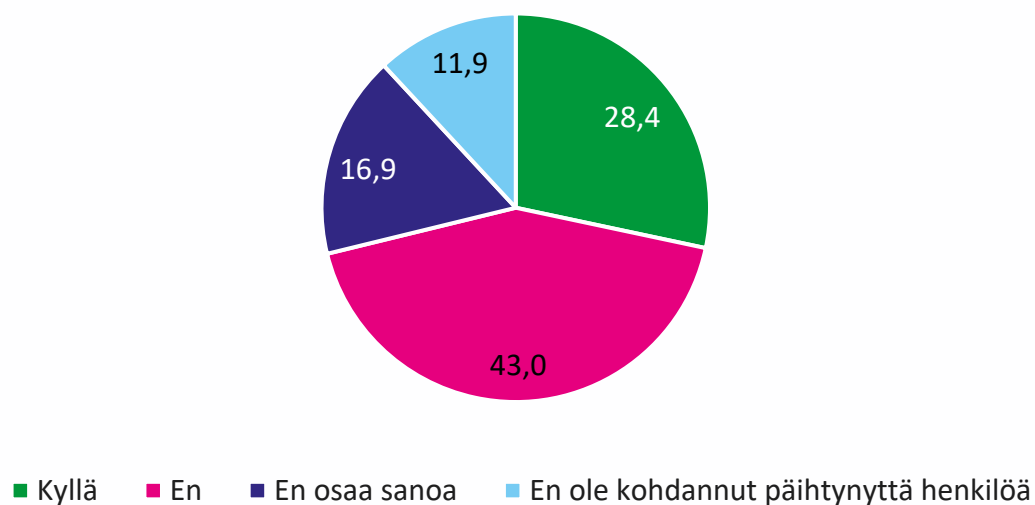
Aikuiset: Oletko viimeisen 12 kuukauden aikana asuinkunnassasi pelännyt kadulla tai muulla julkisella paikalla kohtaamiasi päihtyneitä henkilöitä?

Kuvaaja 5. Ympyräkaavio kuvastaa aikuisten vastauksien jakautumisen kysymykseen, ovatko he pelänneet päihtyneitä henkilöitä julkisella paikalla viimeisen 12 kuukauden aikana omassa asuinkunnassaan.

Aikuisista 51,9 % kertoi, että on pelännyt päihtynyttä henkilöä kuluneen vuoden aikana (Kuvaaja 5). Toisin kuin aikuisten kohdalla, suurin osa nuorista kertoi, ettei ole pelännyt päihtyneitä henkilöitä omassa asuinkunnassa (Kuvaaja 6). Nuorista alle joka kolmas kertoi pelänneensä kohtaamiaan päihtyneitä henkilöitä.

Nuoret: Oletko viimeisen 12 kuukauden aikana asuinkunnassasi pelännyt kadulla tai muulla julkisella paikalla kohtaamiasi päihtyneitä henkilöitä?

Kuvaaja 6. Ympyräkaavio kuvastaa nuorten vastauksien jakautumisen kysymykseen, ovatko he pelänneet päihtyneitä henkilöitä julkisella paikalla viimeisen 12 kuukauden aikana omassa asuinkunnassaan.

Pelkoa kokeneista aikuisista 319 tarkensi kokemustaan avoimella vastauksella. Seuraavan osion prosenttiosuudet on laskettu tietyn ilmiön mainintojen määrästä suhteessa avointen vastausten kokonaismäärään.

Tyypillisimmin pelkoa kuvailtiin yleiseksi peloksi tai valpastumisen tunteeksi, joka oli seurausta päihtyneen henkilön arvaamattomasta, levottomasta tai häiritsevästä käytöksestä. Pelkoa aiheuttavaksi koettiin päihtyneiden henkilöiden aggressiivinen käytös (23 %) ja huutelu (19 %). Pelkoa kokeneista aikuisista 13 % kertoi nähneensä päihtyneiden henkilöiden väkivaltaista käytöstä. Havaitun väkivallan kuvattiin koostuvan muun muassa päihtyneiden henkilöiden välisistä tappeluista, teräaseiden tai pesäpallomailojen havaitsemisesta aggressiivisesti käyttäytyvällä henkilöllä, tavaroiden heittelystä sivullisia kohti ja muiden vahingoittamisella tai jopa tappamisella uhkaamisella.

”Huutavia, sekavasti ja arvaamattomasti käyttäytyviä, toisinaan myös aggressiivisen oloisia henkilöitä tapaa juna-asemien ja kauppojen läheisyydessä päivittäin.”

Päihtyneen henkilön uhkailua oli kokenut 8 % vastaajista. Neljä prosenttia raportoi todistaneensa varkautta tai ryöstöä tai joutuneensa sellaisen kohteeksi. Huumeiden myymistä oli todistanut 3 % vastaajista tai heille oli itselleen tultu myymään huumausaineita. Niin ikään 3 % vastaajista kertoi päihtyneen henkilön ahdistelun olleen pelottavaa. Väkivallan tai sen uhan kohteeksi kertoi joutuneensa 2 % vastaajista. Vastauksissa kuvattiin huumausaineiden olevan merkittävin pelkoa aiheuttava päihde. Prosentuaalisesti huumeet oli erikseen mainittu useammin pelkojen kuvausten yhteydessä kuin alkoholi (25 % vs. 11 %). Vastaajat raportoivat tässä yhteydessä myös Alfa-PVP:n eli peukun käyttöä Vantaan ja Keravan alueilla. Helsingin puolella tämän voimakkaan muuntohuumeen käyttö on viime aikoina lisääntynyt (Joukanen, 2024).

Nuorista, jotka raportoivat kokeneensa pelkoa (28,4 %) 39 tarkensi avoimella kysymyksellä kokemaansa pelkoa ja niihin liittyviä tilanteita. Vastauksissa korostui nuorten pelko kulkea kaduilla yksin, varsinkin iltaisin tai öisin. Samoin kuin aikuiset, myös nuoret kokivat pelottavaksi aggressiivisen huutelun tai ahdistelun. Tämän lisäksi vastauksissa kuvattiin suoranaista verbaalista tai fyysistä ahdistelua, väkivallalla uhkaamista tai sen todistamista tai seuraamisen kohteeksi joutumista.

Avoimeen kysymykseen vastanneista aikuisista 56 % tarkensi aluetta tai paikkaa, jossa oli pelännyt päihtynyttä henkilöä. Alueet, jotka nousivat vastauksissa eniten, olivat juna-asemien seudut ja Myyrmäki. Myös kauppojen, ostareiden ja ostoskeskusten läheisyydet mainittiin alueiksi, joissa päihtyneitä henkilöitä on pelätty. Keravan alueista erityisesti Savio, keskustan Prisman edusta, vanhan Anttilan rakennus sekä läheinen alikulku nousivat vastauksissa esiin. Saman radan varrelta mainittiin lisäksi usein Korson juna-aseman seutu sekä Koivukylä. Pelkoa oli koettu myös julkisissa kulkuvälineissä, kirjastojen läheisyydessä ja bussipysäkeillä. Nuorten vastaavassa kysymyksessä Kivistö mainittiin joitain kertoja erikseen huolta aiheuttavana alueena.

Aikuisilta ja nuorilta kysyttiin, onko päihtynyt henkilö viimeisen 12 kuukauden aikana ahdistellut tai häirinnyt kadulla tai muulla julkisella paikalla. Verrattuna nuoriin oli aikuisilla enemmän kokemuksia suorasta ahdistelusta tai häirinnästä (Taulukko 5). Myös tämän kysymyksen kohdalla vastaajilla oli mahdollista tarkentaa kokemustaan avoimella vastauksella. Vastauksissa toistuivat samat ilmiöt huutelusta ja aggressiivisesta uhkailusta kuin pelkokysymyksenkin yhteydessä. Nuorten avoimissa vastauksissa mainittiin muutamia kertoja, että päihtynyt henkilö oli lähtenyt seuraamaan heitä. Myös seksuaalissävytteistä huutelua ja ahdistelua oli kohdistunut nuoriin. Niin nuorten kuin aikuistenkin vastauksissa toistui pelko päihtyneen henkilön käytöksen arvaamattomuudesta.

Onko päihtynyt henkilö viimeisen 12 kuukauden aikana asuinkunnassasi ahdistellut tai häirinnyt sinua kadulla tai muulla julkisella paikalla?	Kyllä	Ei	En osaa sanoa	En ole kohdannut päihtynyttä henkilöä
Aikuiset (%)	30,7	60,8	4,7	3,8
Nuoret (%)	17,8	59,4	13,5	9,4

Taulukko 5. Prosenttiosuudet aikuisista ja nuorista sen suhteen, ovatko he kokeneet kuluneen vuoden aikana ahdistelua tai häirintää julkisella paikalla päihtyneen henkilön taholta.

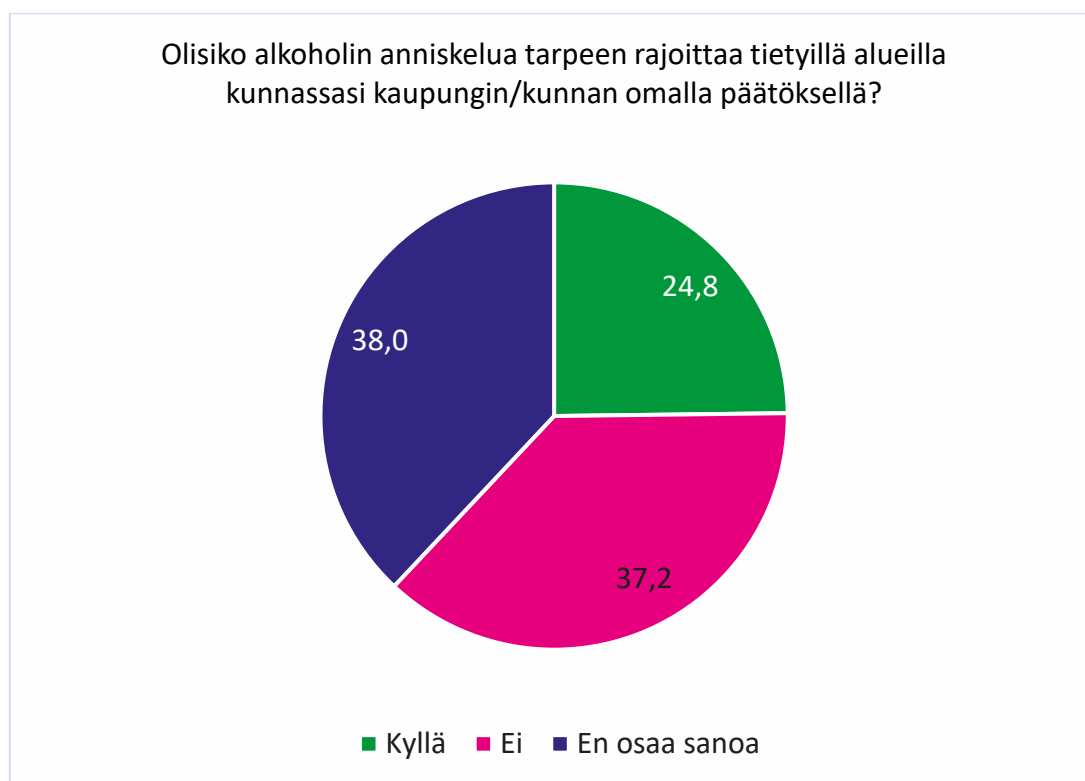
Pelon ja turvattomuudenkokemusten lisäksi päihdetilannekyselyssä kartoitettiin passiivisen tupakoinnin aiheuttamaa haittaa. Tupakoimattoman henkilön altistuminen tupakansavun karsinogeeneille ja muille haitallisille palamistuotteille aiheuttaa useita kansanterveydellisiä sairauksia, kuten hengitystieinfektioita sekä sydän- ja verisuonisairauksia (Jaakkola & Jaakkola, 2012). Se on myös yksi yleisimmin ehkäistävissä olevista päihdehaitoista. Aikuisilta kysyttiin, ovatko he viimeisen 12 kuukauden aikana altistuneet julkisella paikalla tupakansavulle tai sähkösavukkeiden tai vastaavien savulle tai höyrylle niin, että ovat kokeneet siitä olleen itselleen haittaa. Aikuisista 54,3 % ilmoitti kokeneensa haittaa passiivisesta tupakan tai sähkösavukkeiden savun tai höyryn hengittämisestä. Sen sijaan 42,1 % ei ollut kokenut haittaa ja 3,7 % ei osannut sanoa oliko kokenut haittaa vai ei.

Mielipiteet päihdeilmiöistä

Suorien havaintojen lisäksi päihdetilannekyselyssä on Vantaan ja Keravan asukkaiden mielipiteitä mittaavia kysymyksiä. Mielipidekysymysten teemat liittyvät alaikäisten päihteidenkäyttöön puuttumiseen, päihteidenkäytön tasoon ja niihin suhtautumiseen omalla asuinalueilla sekä alkoholin anniskelun rajoittamiseen.

Kyselyssä selvitettiin mielipiteitä, tulisiko alkoholin anniskelua rajoittaa tietyillä alueilla kunnassa kaupungin tai kunnan omalla päätöksellä. Aikuisista noin joka neljäs oli sitä mieltä,

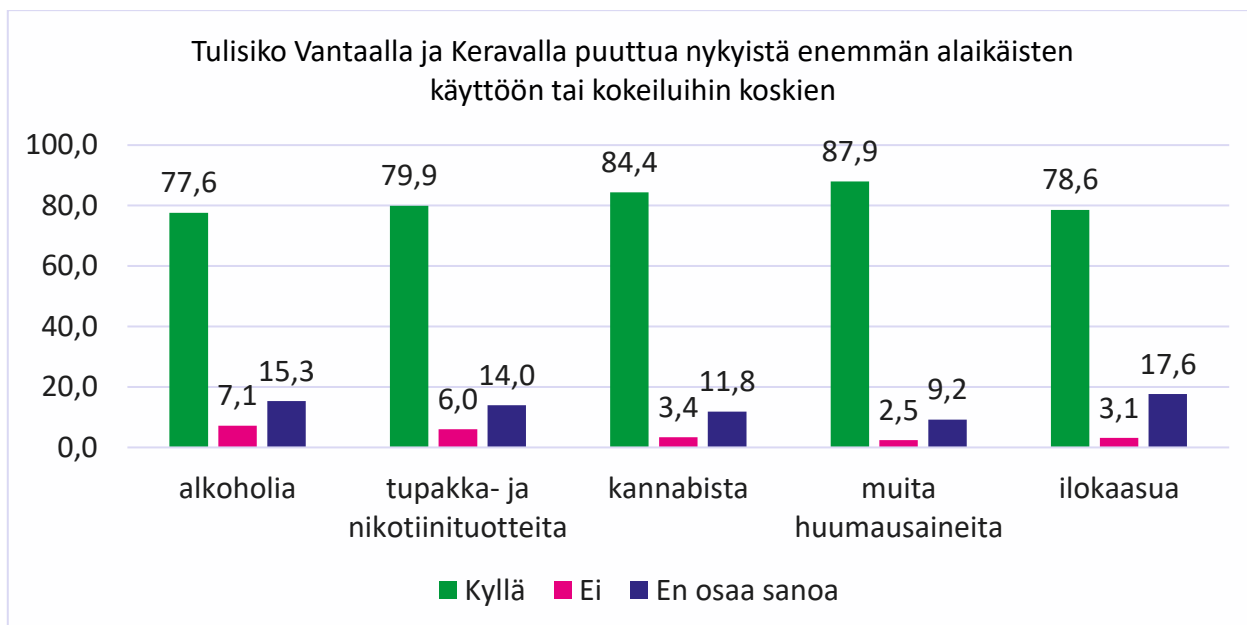
että anniskelua tulisi rajoittaa. Suurin osa vastaajista oli kuitenkin joko anniskelun rajoittamista vastaan tai ei osannut sanoa, tulisiko niin tehdä (Kuvaaja 7).

Kuvaaja 7. Ympyräkaavio osoittaa aikuisten vastauksien jakautumisen kysymykseen, tulisiko alkoholin anniskelua rajoittaa tietyillä alueilla kunnassa kaupungin tai kunnan omalla päätöksellä.

Niistä henkilöistä, jotka kannattivat alkoholin anniskelun rajoittamista tietyllä alueella, 167 henkilöä tarkensi avoimella vastauksella näkemystään. Alkoholin anniskelun rajoittamista toivottiin erityisesti sellaisiin paikkoihin, joissa liikkui paljon nuoria ja lapsia. Koulujen ja päiväkotien ympäristöt ja koulumatkojen varrella olevat anniskeluravintolat koettiin kohteiksi, joissa anniskelua tulisi rajoittaa. Myös erityisesti lapsiperheille kohdennetut tapahtumat tai paikat nousivat esiin muutamia kertoja.

Raportissa aiemmin käsiteltyä pelkokysymystä heijastellen alkoholin anniskelun rajoittamista kartoittavassa kysymyksessä toivottiin, että ostareiden, kauppojen ja niiden lähialueiden ympärillä rajoitettaisiin alkoholin nauttimista. Samaa toivottiin myös puistoissa ja muissa julkisissa vapaa-ajanviettopaikoissa sekä juna-asemilla, joissa mahdollisesti liikkuu paljon lapsia.

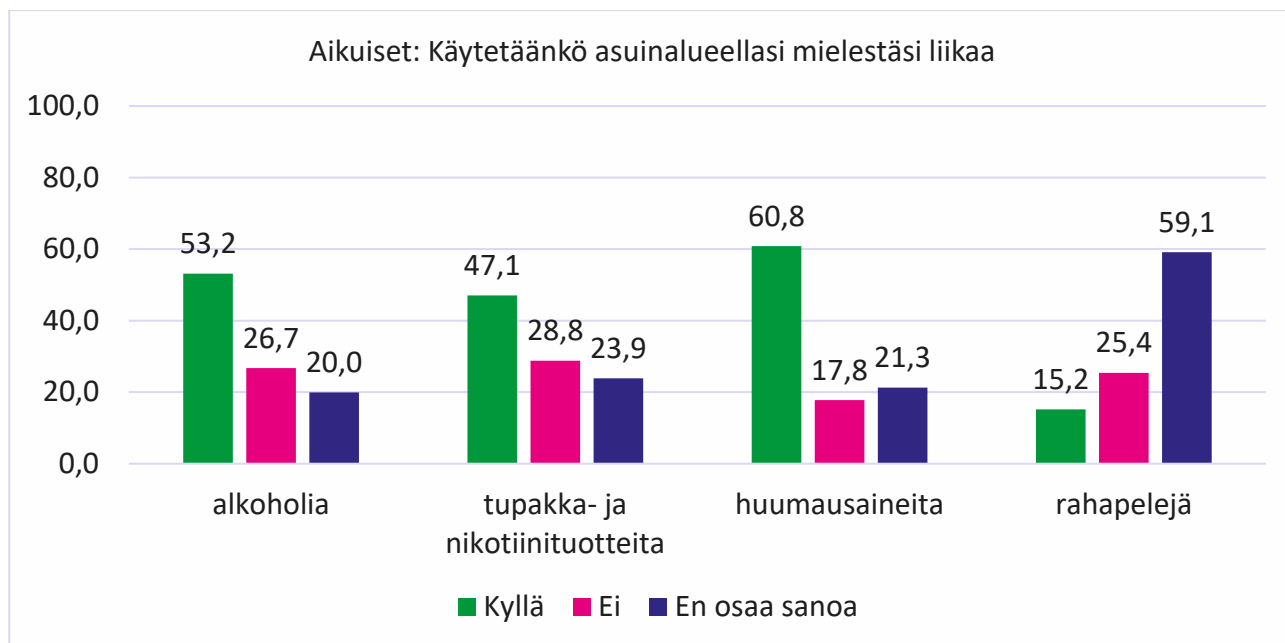
Kuvaaja 8. Pylväsdiagrammi, jossa on prosentteina ilmaistuna aikuisten mielipiteet kysymykseen, tulisiko Vantaalla ja Keravalla puuttua nykyistä enemmän alaikäisten päihteidenkäyttöön.

Huoli alaikäisten päihteidenkäytöstä on teema, joka näkyi vahvasti päihdetilannekyselyn tuloksissa. Voimakkaimmin aikuiset toivoisivat puuttumista alaikäisten huumausaineiden käyttöön (Kuvaaja 8), mutta lähes tasaväkisesti puuttumista toivottiin Suomessa laillisesti täysi-ikäisille myytäviin päihteisiin sekä ilokaasuun.

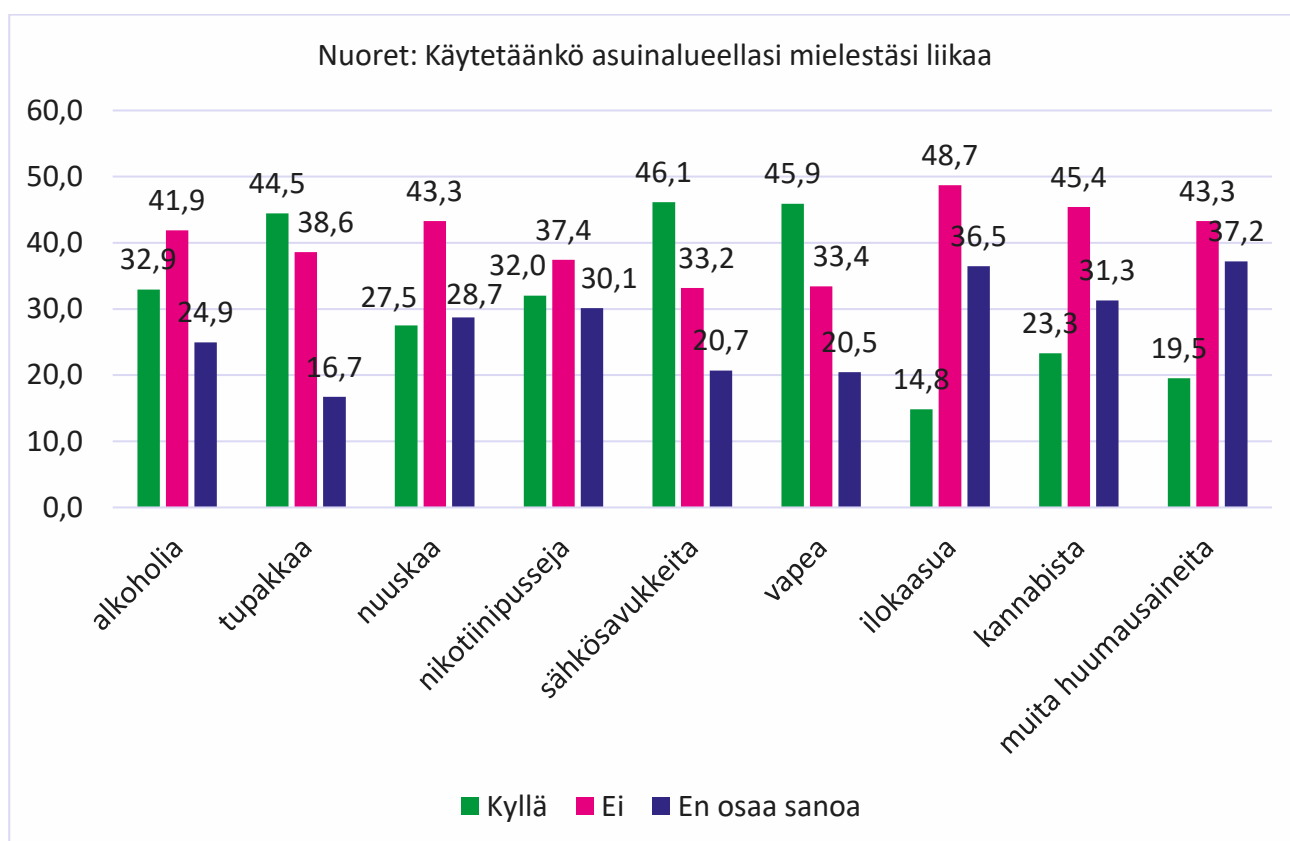
Nuoret ja aikuiset saivat ilmaista mielipiteensä eri päihteiden käytön tasosta omalla asuinalueellaan. Päihteiden lisäksi aikuisilta kysyttiin myös rahapelaamisesta (Kuvaaja 9), jonka tasosta nuorilta ei kysytty ollenkaan. Nuorten kyselyssä eri päihteistä kysyttiin laajemmin kuin aikuisten kyselyssä, minkä vuoksi vastauksia ei pystytäkään täysin vertaamaan toisiinsa.

Aikuisista valtaosa (60,8 %) oli sitä mieltä, että omalla alueella käytetään liikaa huumausaineita. Nuorten kyselyssä kysyttiin erikseen kannabiksesta ja muista huumausaineista. Kannabiksen käyttöä liiallisena omalla alueella piti vain 23,3 % nuorista. Muiden huumausaineiden ja ilokaasun käyttöä piti liiallisena vain alle joka viides nuori (Kuvaaja 10). Nuorten mielestä liiallisimmin omalla asuinalueella käytettiin vapea, sähkösavukkeita ja tupakkaa.

Aikuisten ja nuorten mielipiteiden eroavaisuutta huumausaineiden käytön liiallisuudesta saattaa selittää nuorten liberaalimmat asenteet huumausaineisiin liittyen. On myös mahdollista, että kysymyksessä näkyvät erot asuinalueissa, joista nuorten ja aikuisten vastaukset enimmäkseen tulivat. Valtaosa kyselyyn vastanneista aikuisista oli kotoisin Vantaalta, kun taas nuorista suurin osa oli Keravalta.

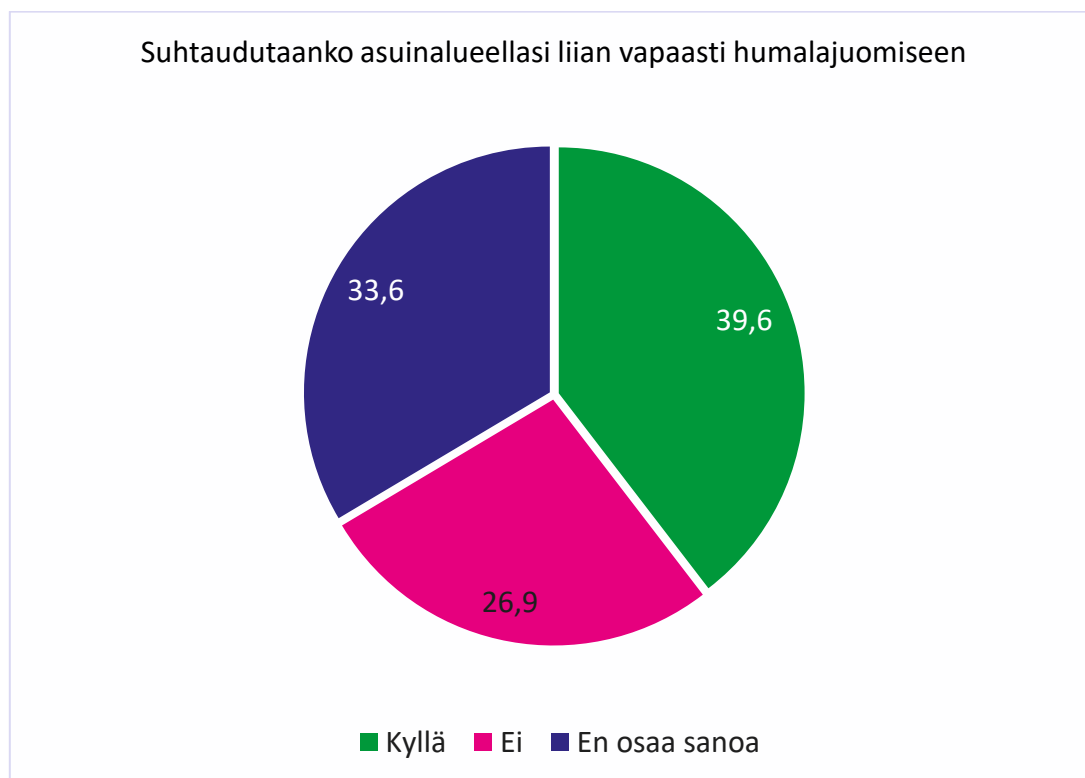

Kuvaaja 9. Aikuisten mielipiteet prosentteina kysymykseen, käytetäänkö omalla asuinalueella liikaa tiettyä päihdettä tai rahapelejä.

Kuvaaja 10. Nuorten mielipiteet prosentteina kysymykseen, käytetäänkö omalla asuinalueella liikaa tiettyjä päihteitä. Pylväiden paremman erottumisen takaamiseksi Y-akseli on poikkeuksellisesti leikattu poikki 60 % kohdalta.

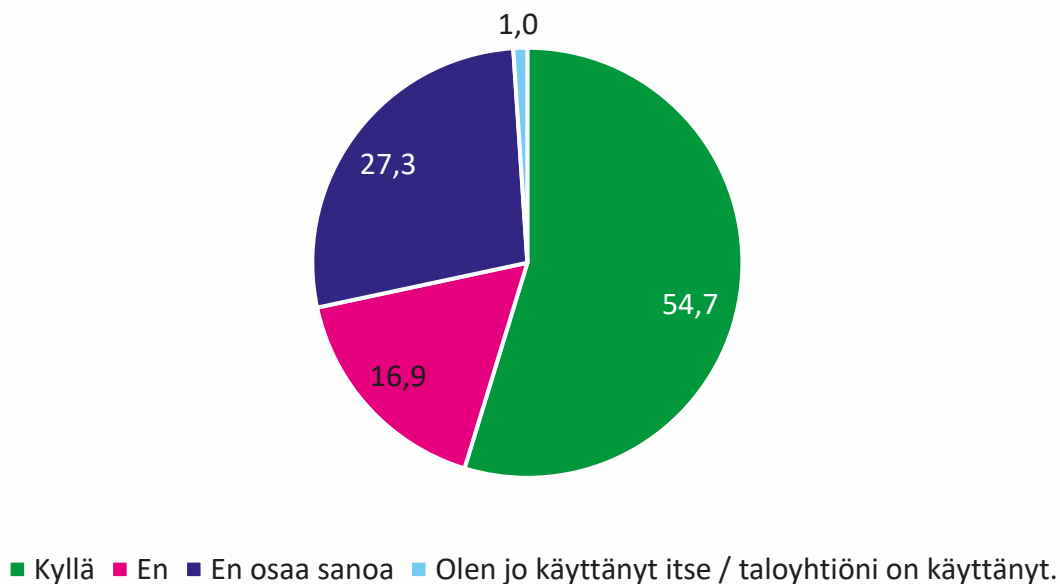
Suomalaisessa kulttuurissa alkoholin nauttiminen päihtymistarkoituksessa on tavallista (Terveystieteiden tutkimuskeskus, 2023b). Suomi kuuluu pohjois- ja itäeurooppalaisen juomakulttuurin piiriin, jossa vapaa-ajan humaltumista ei pidetä paheksuttavana. Tätä teemaa heijastellen aikuisilta kysyttiin heidän näkemyksiään siitä, onko suhtautuminen humalajuomiseen omalla asuinalueella liian vapaata. Kyselyyn vastanneista 39,6 % oli sitä mieltä, että suhtautuminen humalajuomiseen oli liian vapaata (Kuvaaja 11).

Kuvaaja 11. Aikuisten mielipiteet prosentteina kysymykseen, onko suhtautuminen humalajuomiseen liian vapaata omalla asuinalueella.

Alkoholin anniskelun rajoittamista oman asuinalueen ravintoloissa, kaupoissa, huoltoasemilla ja kioskeilla selvitettiin kahdella erillisellä kysymyksellä. Aikuiset saivat ilmaista oman valmiutensa vaikuttaa lähialueiden anniskeluravintoloiden terassien aukioloaikoihin tai uusiin anniskelulupiin. Yli puolet vastaajista käyttäisivät mahdollisuutensa vaikuttaa anniskeluravintoloiden aukioloaikoihin (Kuvaaja 12). Vain 1 % vastaajista ilmoitti, että on jo käyttänyt tätä mahdollisuutta. Kysyttäessä mielipidettä siihen tulisiko alkoholin anniskelua selvästi päihtyneelle henkilölle rajoittaa ravintoloissa tai vähittäistavarakaupoissa, ilmaisi suurin osa vastaajista kannattavansa myynnin tiukentamista (Taulukko 6). Vain noin joka kymmenes oli sitä mieltä, ettei myynnin tiukentamiselle ollut tarvetta.

Käyttäisitkö lakisääteistä mahdollisuuttasi kertoa mielipiteesi, mikäli oman kotisi välittömässä lähiympäristössä (sama, viereinen tai vastapäinen kiinteistö) sijaitsevalle ravintolalle haettaisiin uutta anniskelulupaa tai jatkoaikaa terassianniskeluun?

Kuvaaja 12. Aikuisten mielipiteet prosentteina kysymykseen, käyttäisivätkö he lakisääteistä mahdollisuuttaan kertoa mielipiteensä, mikäli oman kodin välittömässä lähiympäristössä (sama, viereinen tai vastapäinen kiinteistö) sijaistevalle ravintolalle haettaisiin uutta anniskelulupaa tai jatkoaikaa terassianniskeluun.

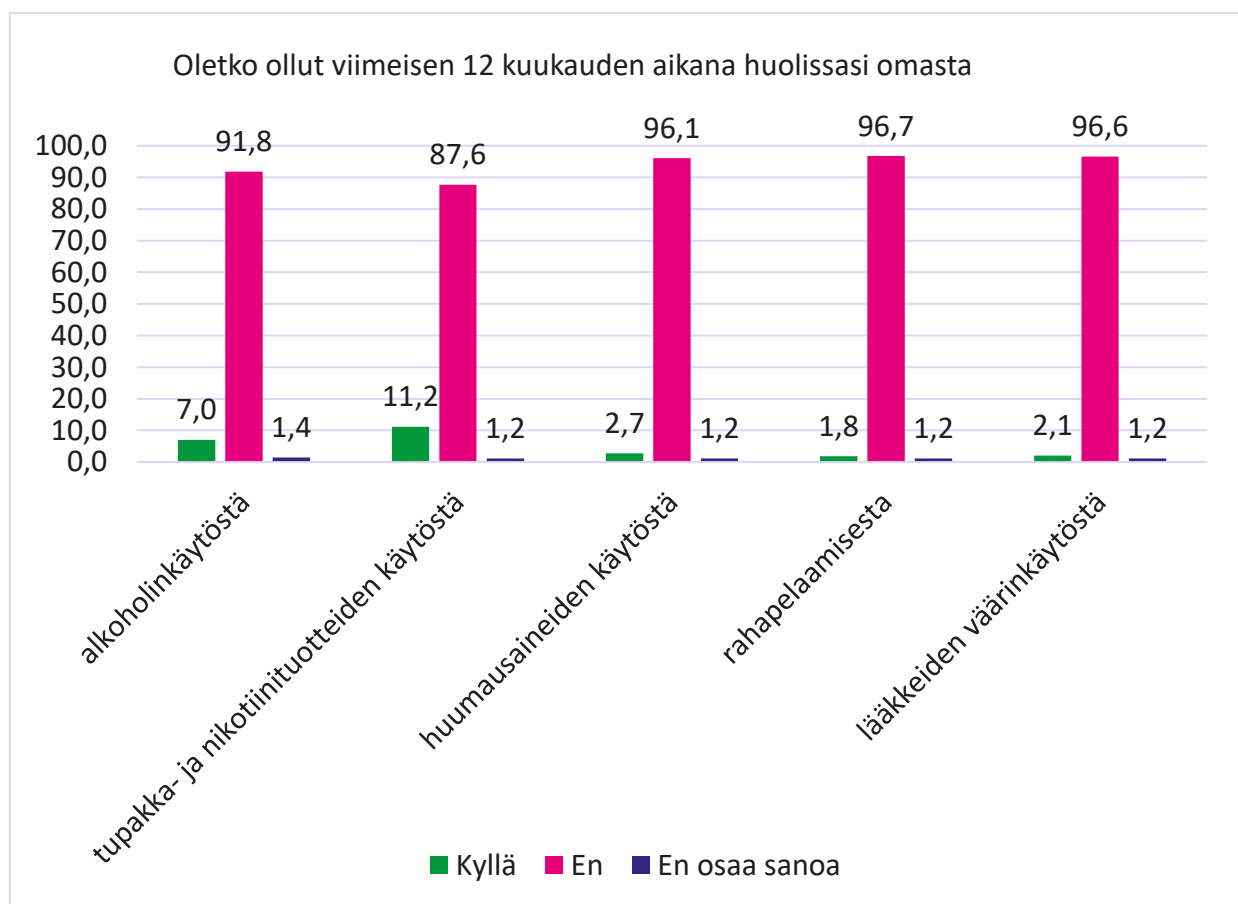
Tulisiko kunnassasi suhtautua tiukemmin alkoholin myyntiin selvästi päihtyneelle henkilölle...	Kyllä	Ei	En osaa sanoa
...ravintoloissa?	66,6	10,0	23,3
...kaupoissa, huoltoasemilla ja kioskeilla?	70,3	9,1	20,2

Taulukko 6. Prosenttiosuudet aikuisten mielipiteistä kysymykseen, tulisiko alkoholin myyntiin selvästi päihtyneelle henkilölle suhtautua tiukemmin ravintoloissa ja vähittäistavarakaupoissa.

Huoli omasta tai läheisen päihteidenkäytöstä tai rahapelaamisesta

Päihteidenkäyttö aiheuttaa fyysisten haittojen lisäksi myös psyykkistä ja sosiaalista haittaa sekä päihteitä käyttävälle henkilölle itselleen, että heidän läheisilleen. Päihdetilannekyselyssä haluttiin kartoittaa Vantaan ja Keravan asukkaiden kokemaa huolta omasta ja heidän läheistensä päihteidenkäytöstä ja rahapelaamisesta. Myös nuorilta kysyttiin heidän kokemastaan huolesta suhteessa läheisen ihmisen päihteidenkäyttöön.

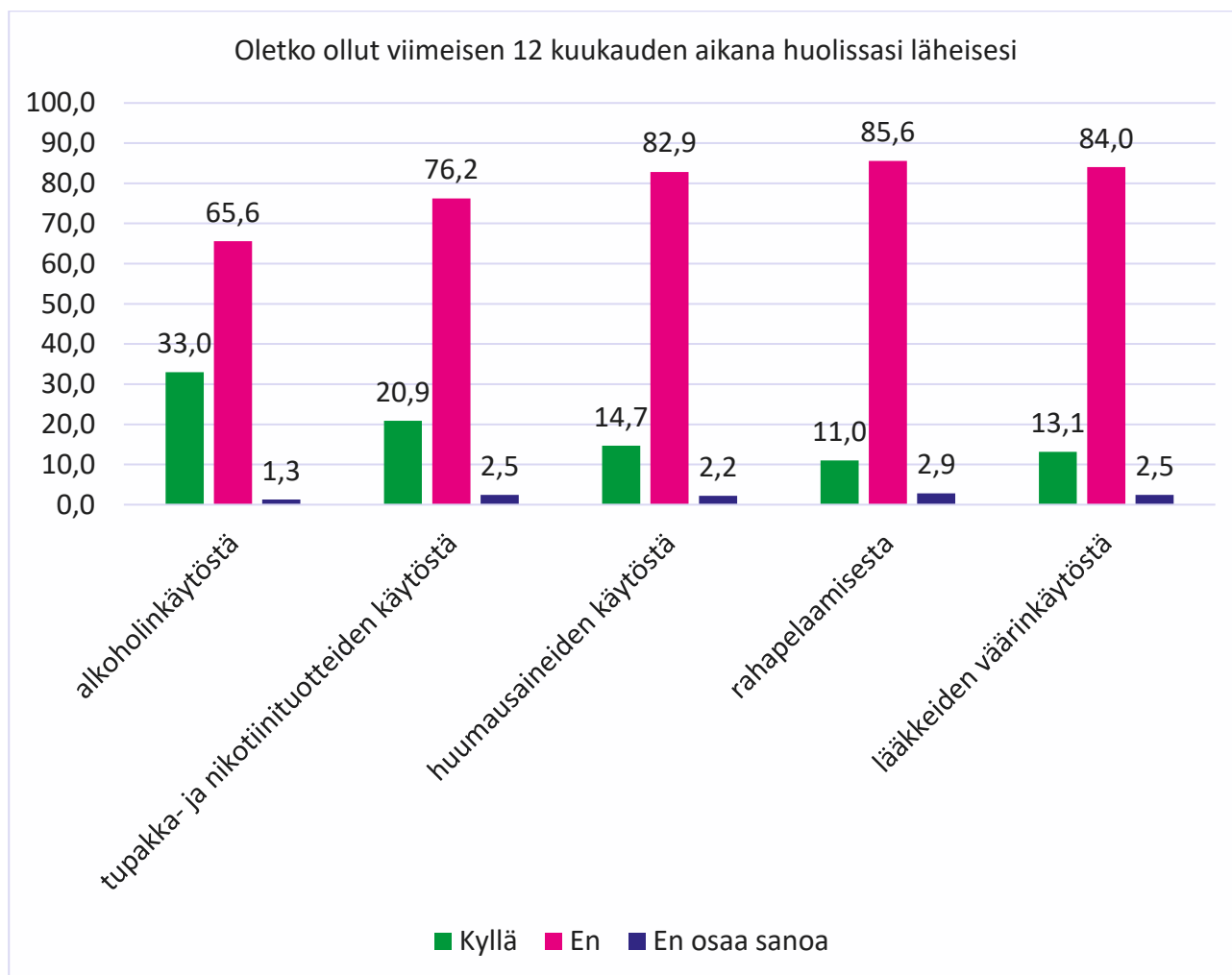
Eniten huolta aikuisissa aiheutti oma tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttö (11,2 %) sekä alkoholinkäyttö (7 %). Suurin osa vastaajista ei ollut huolissaan omasta päihteidenkäytöstään tai rahapelaamisestaan minkään päihteen suhteen (Kuvaaja 13).

Kuvaaja 13. Pylväsdiagrammi, jossa on prosentteina ilmaistuna aikuisten ilmaisema huoli omasta päihteidenkäytöstä tai rahapelaamisesta viimeisen 12 kuukauden aikana.

Tilanne oli erilainen, kun kysyttiin läheisten ihmisten päihteidenkäytöstä ja rahapelaamisesta. Suhteessa oman käytön aiheuttamaan huoleen, oli selvästi useampi huolissaan läheisensä toiminnasta. Aikuisista joka kolmas oli huolissaan läheisensä alkoholinkäytöstä (Kuvaaja 14). Alkoholi on Suomessa yleisimmin käytetty päihde, eikä ole yllättävää, että juuri sen käyttö on aiheuttanut eniten huolta aikuisissa. THL:n juomatapatutkimuksen mukaan 11 % 20–79-vuotiaasta suomalaisväestöstä kuului alkoholinkäytön kohtalaisen tai suuren pitkäaikaishaittojen riskiryhmään (Mäkelä & Warpenius, 2024). Huomionarvoista aikuisten

raportoimassa huolesta on myös se, että 14,7 % on huolissaan läheisensä huumausaineiden käytöstä. Joka seitsemäs siis tuntee jonkun, jonka huumeiden käytöstä kokee huolta.

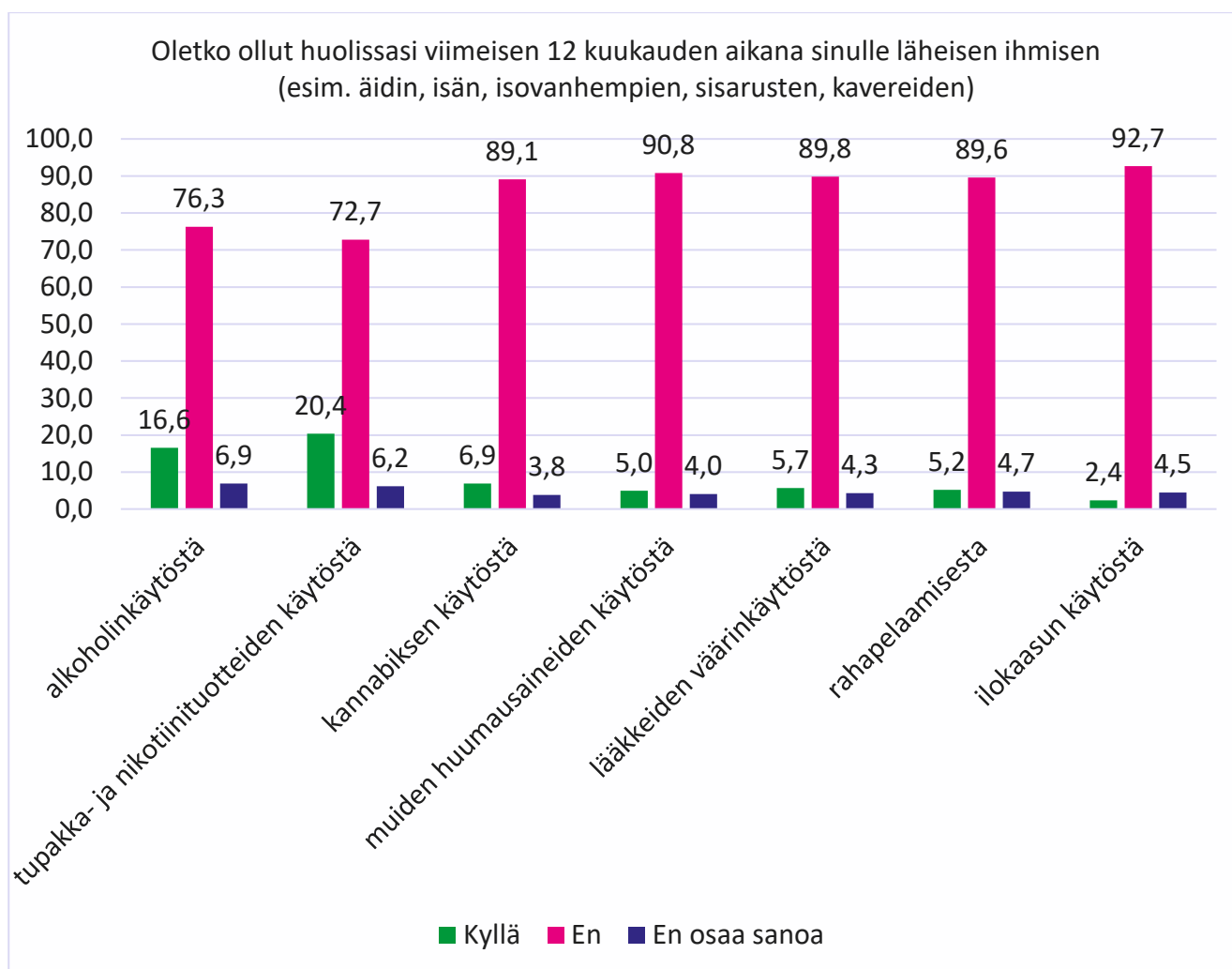

Kuvaaja 14. Pylväsdiagrammi, jossa on prosentteina ilmaistuna aikuisten ilmaisema huoli läheisen päihteidenkäytöstä tai rahapelaamisesta viimeisen 12 kuukauden aikana.

Nuorten vastauksissa läheisen päihteidenkäytön tai rahapelaamisen aiheuttamasta huolesta valtaosa oli alkoholin tai tupakka- ja nikotiinituotteiden synnyttämää (Kuvaaja 15). Alkoholin aiheuttamaa huolta läheisestä kantoi 16,6 % kyselyyn vastanneista nuorista.

Kouluterveyskyselyssä 2023 Vantaan ja Keravan hyvinvointialueella vanhemman liiallisesta alkoholinkäytöstä oli huolestunut 5,2 % peruskoululaisista, 6,0 % lukiolaisista ja 4,4 % ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevista (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 2023a).

Huomioitavaa on, että päihdetilannekyselyssä kysytään huolesta koskien läheistä, kouluterveyskyselyssä koskien vanhempaa.

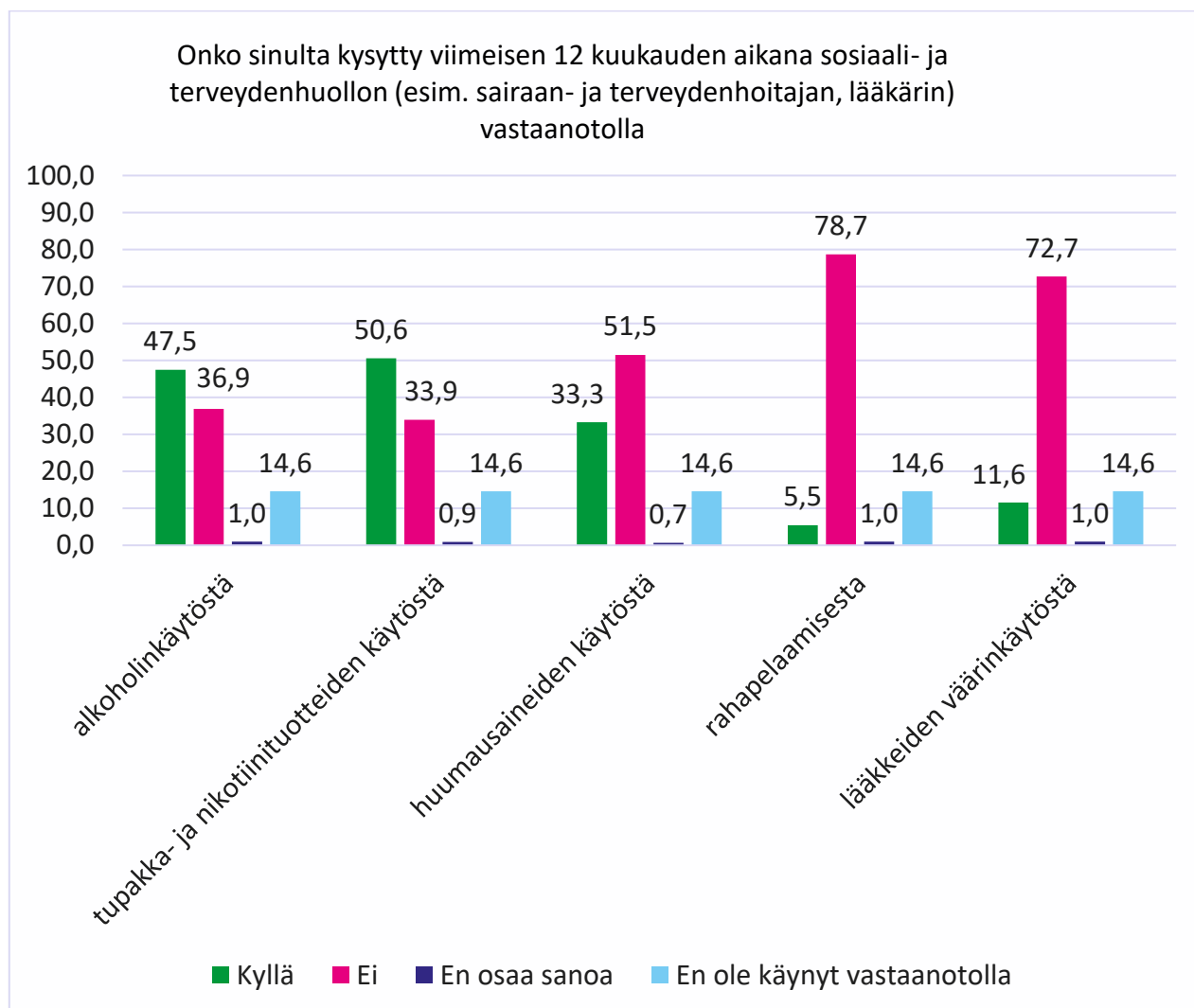
Kuvaaja 15. Pylväsdiagrammi, jossa on prosentteina ilmaistuna nuorten ilmaisema huoli läheisen (esim. äidin, isän, isovanhempien, sisarusten, kavereiden) päihteidenkäytöstä tai rahapelaamisesta viimeisen 12 kuukauden aikana.

Puheeksiotto ja palvelujen saavutettavuus

Päihteiden ja rahapelaamisen puheeksiotto sosiaali- ja terveydenhuollossa on yksi tehokkaimpia niistä aiheutuvien haittojen vähentämisen tai ennaltaehkäisyn keinoja (Strand; Airaksinen; Markkula; Karlsson; & Ollila, 2023). Päihde- ja rahapeliongelmien sekä riippuvuuksiin liittyy vahvaa häpeätunnetta ja sisäistettyä stigmaa, joka saattaa estää yksilön avunhakemista tai omasta huolesta puhumista (Kaltiala-Heino; Poutanen; & Välimäki, 2001). Puheeksiotto tarjoaa mahdollisuuden puhua ongelmasta ja se voi osaltaan laskea apuun tarttumisen kynnyksiä. Tämän vuoksi puheeksiottamisen tasoa on tärkeää kartoittaa säännöllisesti hyvinvointialueilla.

Päihdetilannekyselyn vastauksista kävi ilmi, että noin joka toiselta aikuiselta oli kysytty alkoholin ja tupakka- ja nikotiinituotteiden käytöstä sosiaali- ja terveydenhuollon vastaanotolla (Kuvaaja 16). Kysymisen taso oli matalampi niin huumausaineiden käytön (33,3 %) kuin lääkkeiden väärinkäytönkin osalta (11,6 %), mutta erityisen alhainen taso oli rahapelaamisesta kysymisessä (5,5 %). Vantaalla toteutetussa päihdetilannekyselyssä 2022 vastaava luku

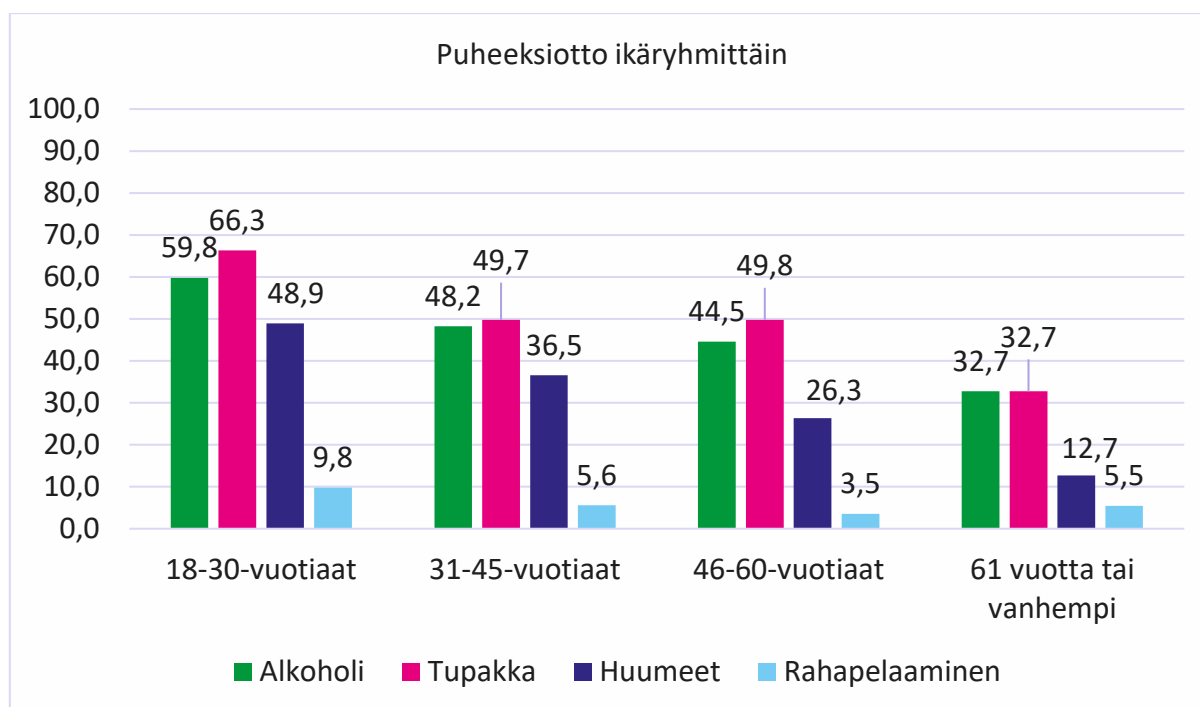
rahapelien osalta oli 6 % (Ehkäisevän päihdetyön yksikkö, 2022). Suomessa vuonna 2023 rahapelejä pelasi joko alhaisella tai kohtalaisella riskitasolla yhteensä 13,2 % 15–74-vuotiaista (Grönroos;Salonen;Latvala;Kontto;& Hagfors, 2024).

Kuvaaja 16. Pylväsdiagrammi, jossa on prosentteina ilmaistuna, kuinka monelta aikuiselta on kysytty viimeisen 12 kuukauden aikana sosiaali- ja terveydenhuollon (esim. sairaanhoitajan, terveydenhoitajan tai lääkärin) vastaanotolla tiettyjen päihteiden tai rahapelaamisen käytöstä.

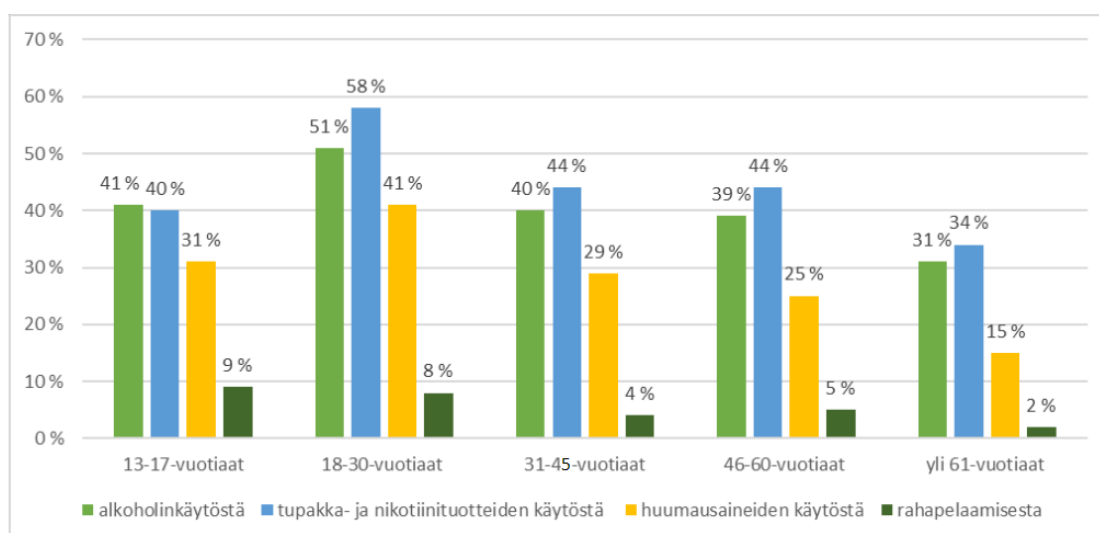
Puheeksiottamisen tasoa tutkittiin vielä tarkemmin eri ikätasoja vertailemalla. Kuvaaja 17 paljastaa, että 18–30-vuotiailta on kysytty muita ikäluokkia enemmän kaikista päihteistä, mutta erityisesti tupakasta (66,3 %). Yli 61-vuotiailta oli kyselyssä määrällisesti nuorempia vähemmän, mutta tämän vertailun perusteella heiltä oli kysytty päihteistä ja rahapelaamisesta kaikista ikäluokista vähiten.

Edellinen alueella päihdetilannekysely toteutettiin vuonna 2022 Vantaan kaupungin ehkäisevässä päihdetyössä. Kuvaaja 18 on silloin kerätystä aineistosta koottu vertailu puheeksiottamisesta ikäryhmittäin. Vaikka vuoden 2024 kysely onkin toteutettu ensimmäistä kertaa Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen tasolla, ovat kaksi vuotta sitten Vantaalta kerätyt tulokset puheeksiotosta hyvin saman suuntaiset kuin nyt saadut tilastot.

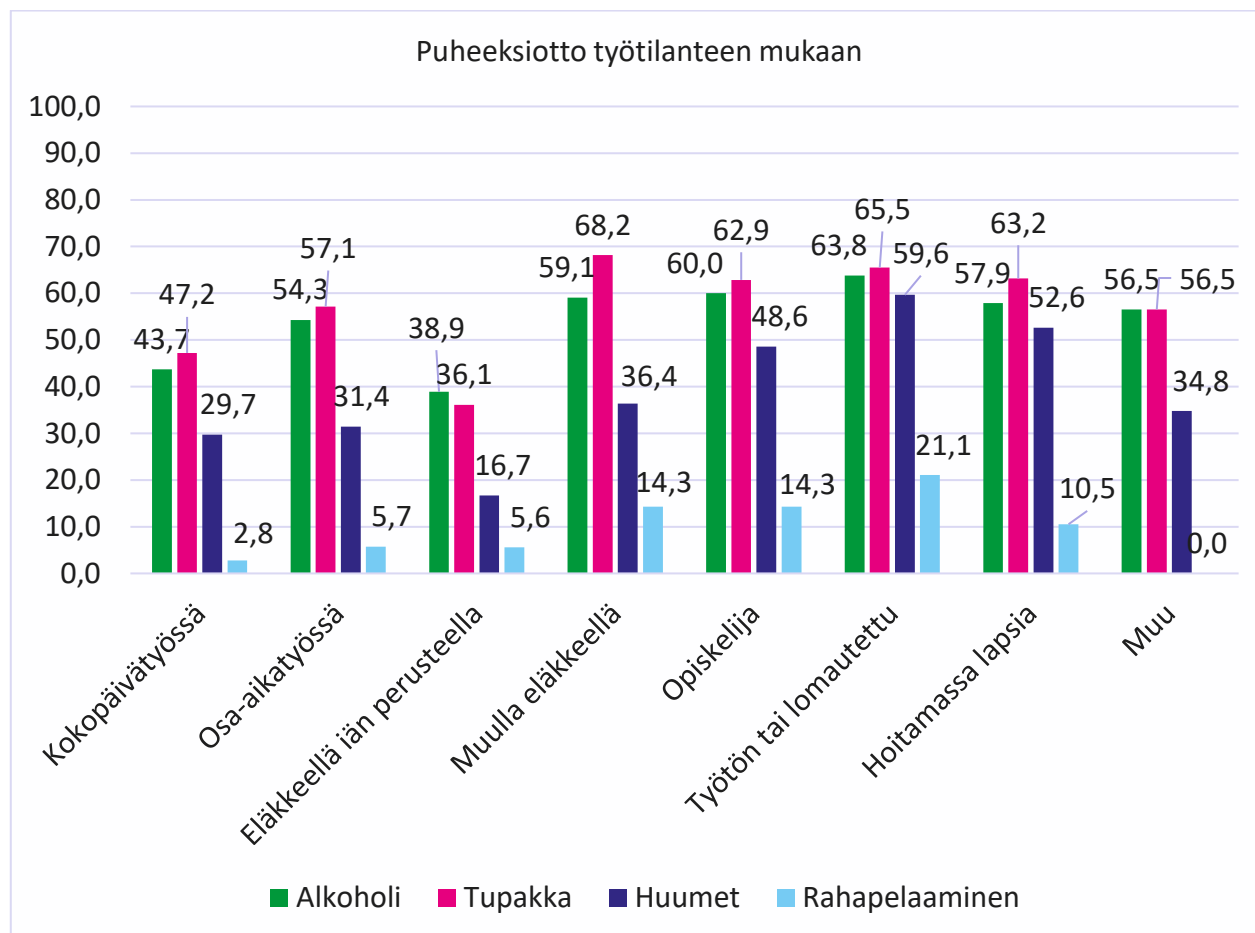
Kuvaaja 17. Pylväsdiagrammi, jossa on prosentteina ikäryhmittäin jaoteltuna ilmaistuna niiden henkilöiden osuus, joilta on kuluneen 12 kuukauden aikana sosiaali- ja terveydenhuollon vastaanotolla kysytty tietystä päihteestä tai rahapelaamisesta. Kuvaajaan on yhdistetty 61–74-vuotiaiden ja yli 75-vuotiaiden ikäryhmät.

Puheeksiotto ikäryhmittäin

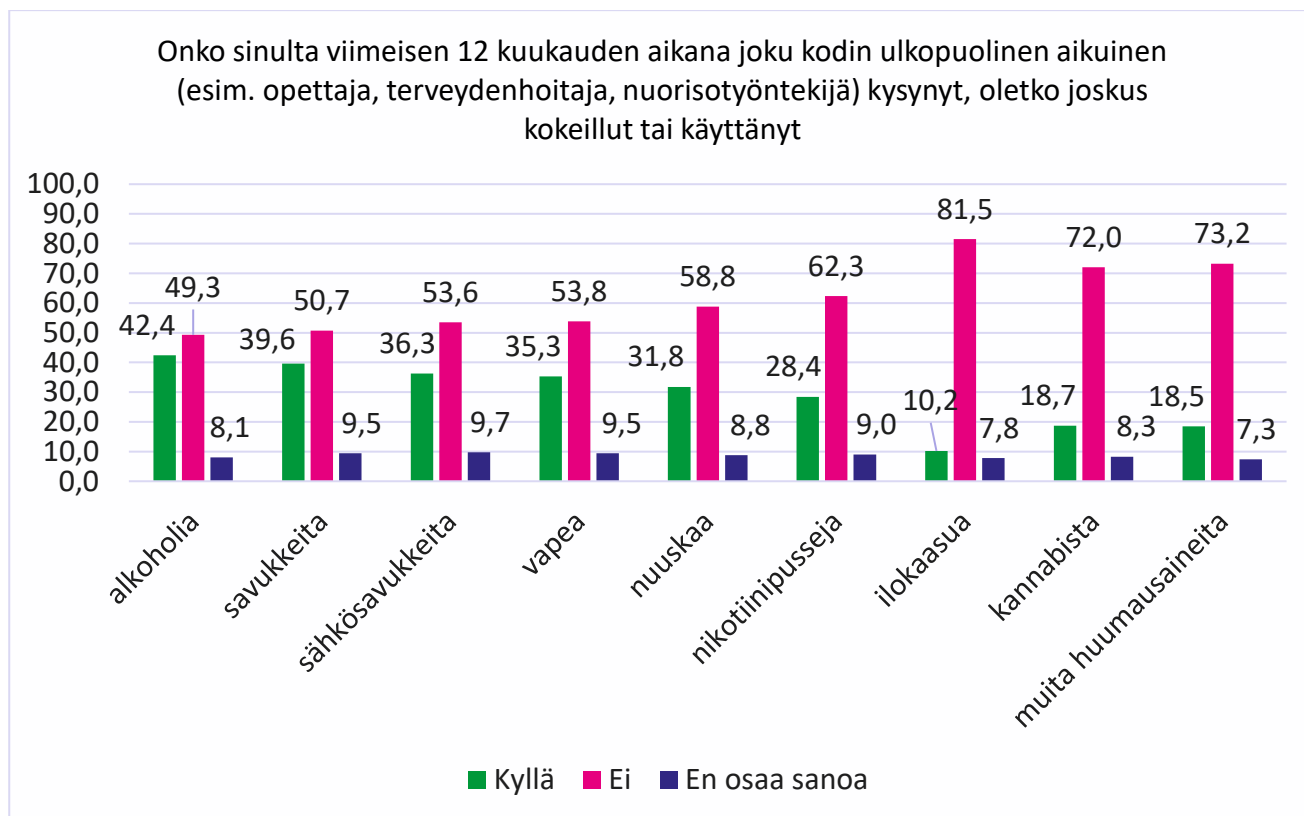
Kuvaaja 18. Vantaan kaupungin vuoden 2022 päihdetilannekyselyn puheeksioton taso prosentteina ilmaistuna eri ikäryhmille.

Ikätason lisäksi puheeksiottamista tarkasteltiin myös suhteessa vastaajan työllisyystilanteeseen. Vertailu paljastaa, että iän perusteella eläkkeellä olevilta kysytään kaikkein vähiten eri päihteiden käytöstä (Kuvaaja 19). Rahapelaamisen puheeksiottamisen suhteen kokopäivätyössä olevien taso on erittäin matala (2,8 %), jopa kaikkien aikuisten alhaista 5,5 % tasoa matalampi (katso Kuvaaja 16).

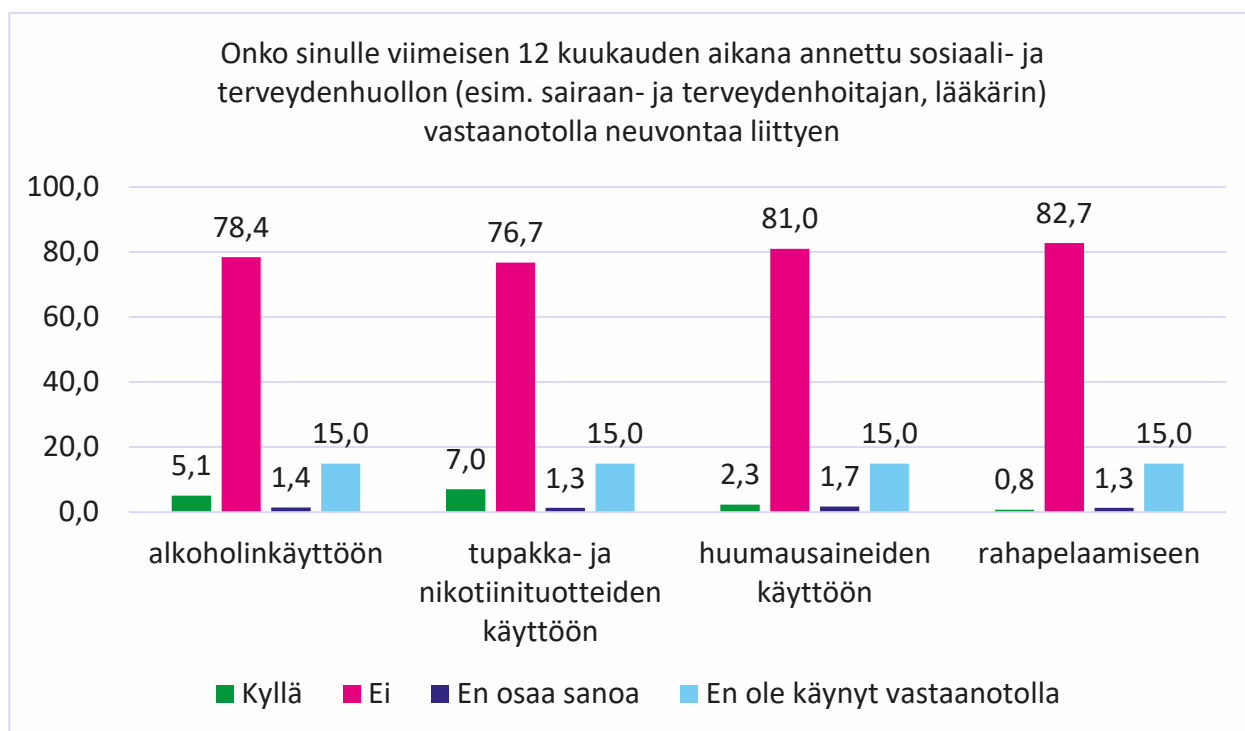
Kuvaaja 19. Pylväsdiagrammi, jossa on prosentteina työllisyystilanteen mukaan jaoteltuna niiden henkilöiden osuus, joilta on kuluneen 12 kuukauden aikana sosiaali- ja terveydenhuollon vastaanotolla kysytty tietystä päihteestä tai rahapelaamisesta.

Nuorilta kysyttiin myös päihteidenkäytön puheeksiottamisesta, mutta kysymys oli muotoiltu hieman eri tavalla kuin aikuisten kyselyssä. Siinä missä aikuisilta kysyttiin, onko sosiaali- ja terveydenhuollon vastaanotolla kysytty päihteistä, nuorilta kysyttiin, onko kodin ulkopuolinen aikuinen, kuten opettaja, terveydenhoitaja tai nuorisotyöntekijä kysynyt heiltä päihteiden käyttämisestä tai kokeilemisestä. Myös eri päihteistä kysyttiin tarkemmin kuin aikuisilta. Kaikista päihteistä eniten nuorilta oli kysytty alkoholin käyttämisestä tai kokeilemisestä (42,4 %) sekä savukkeista (39,6 %). Vaikka ilokaasun suosio onkin jälleen kasvanut nuorten keskuudessa (Ruuska, 2023), on siitä kysytty nuorilta kaikista päihteistä vähiten (Kuvaaja 20).

Kuvaaja 20. Pylväsdiagrammi, jossa on prosentteina ilmaistuna, kuinka monelta nuorelta joku kodin ulkopuolinen aikuinen (esim. opettaja, terveydenhoitaja, nuorisotyöntekijä) on viimeisen 12 kuukauden aikana kysynyt tietyn päihteen käyttämisestä tai kokeilemisestä.

Aikuiset eivät olleet saaneet minkään päihteen tai rahapelaamisen suhteen kovin paljon neuvontaa sosiaali- ja terveyspalveluista (Kuvaaja 21). Alkoholinkäytön suhteen päihdetilannekyselyn vastaajista 5,1 % oli saanut neuvontaa. Tämä taso heijastelee valtakunnallista tulosta, jossa kaksi prosenttia ilmaisi, että lääkäri tai muu terveydenhuollon ammattilainen oli neuvonut kuluneen vuoden aikana vähentämään alkoholin käyttöä (Mäkelä & Warpenius, 2024). Kysymysten asettelut ja otannat ovat kuitenkin näiden kysymysten kohdalla erilaiset, joten tulokset eivät ole täysin verrannolliset.

Kuvaaja 21. Pylväsdiagrammi, jossa on prosentteina ilmaistuna, kuinka monelle aikuiselle on annettu neuvontaa viimeisen 12 kuukauden aikana sosiaali- ja terveydenhuollon (esim. sairaanhoitajan, terveydenhoitajan tai lääkärin) vastaanotolla tiettyjen päihteiden tai rahapelaamisen käytöstä.

Puheeksiottamisen ja neuvonnan saamisen lisäksi aikuisilta tiedusteltiin heidän näkemyksiään palvelujen saavutettavuudesta. Vastaukset paljastavat, että parhaiten tukea ja tietoa uskotaan tai tiedetään löytyvän alkoholin ja tupakan käytön vähentämiseen tai lopettamiseen (Taulukko 7). Vastaajista suurin osa ei osannut sanoa, löytyykö tukea tai tietoa helposti. Aikuisten mukaan huonoiten tukea on saatavilla huumausaineiden käytön vähentämiseen tai lopettamiseen.

Saako hyvinvointialueellasi helposti tukea seuraavien päihteiden tai toiminnan lopettamiseen tai vähentämiseen?	Kyllä	Ei	En osaa sanoa
Alkoholi	7,8	15,9	76,1
Tupakka- ja nikotiinituotteet	5,9	15,3	78,8
Huumausaineet	4,9	19,2	75,7
Rahapelaaminen	2,7	12,5	84,4
Lääkkeiden väärinkäyttö	4,2	16,4	79,3

Saako hyvinvointialueella helposti tietoa seuraavista vähentämisen ja lopettamisen tukipalveluista (esim. terveyskeskuksen vastaanotolla, odotustiloissa tai verkossa)?	Kyllä	Ei	En osaa sanoa
Alkoholi	13,8	15,0	71,3
Tupakka- ja nikotiinituotteet	13,7	15,2	70,6
Huumausaineet	9,0	17,4	73,3
Rahapelaaminen	7,0	15,5	77,4
Lääkkeiden väärinkäyttö	7,3	17,7	74,6

Taulukko 7. Prosenttiosuuksina aikuisten näkemykset siitä, saako hyvinvointialueella helposti tukea tai tietoa tiettyjen päihteiden tai rahapelaamisen vähentämisestä tai lopettamisesta.

Nuoret saivat myös ilmaista näkemyksensä siitä, tietävätkö he, mistä oman ikäiset nuoret voisivat saada apua tai tukea, jos ovat huolissaan päihteidenkäytöstä. Vain alle kolmannes nuorista (31,3 %) kertoi tietävänsä, mistä apua voisi saada. Kuvaaja 22 näyttää vastausten jakautumisen tämän kysymyksen suhteen. Varhaisen puuttumisen ja matalan kynnyksen palvelujen saavutettavuus voisivat erityisesti nuorten kohdalla ehkäistä myöhempien ongelmien kehittymistä, joten tämä tulos on ehkäisevän työn suunnittelun kannalta keskeinen.

Kuvaaja 22. Ympyräkaavio, joka ilmaisee prosenttiosuuksina nuorten vastaukset kysymykseen, jossa tiedusteltiin tietävätkö he mistä oman ikäinen saisi apua ja tukea, jos on huolissaan päihteidenkäytöstä

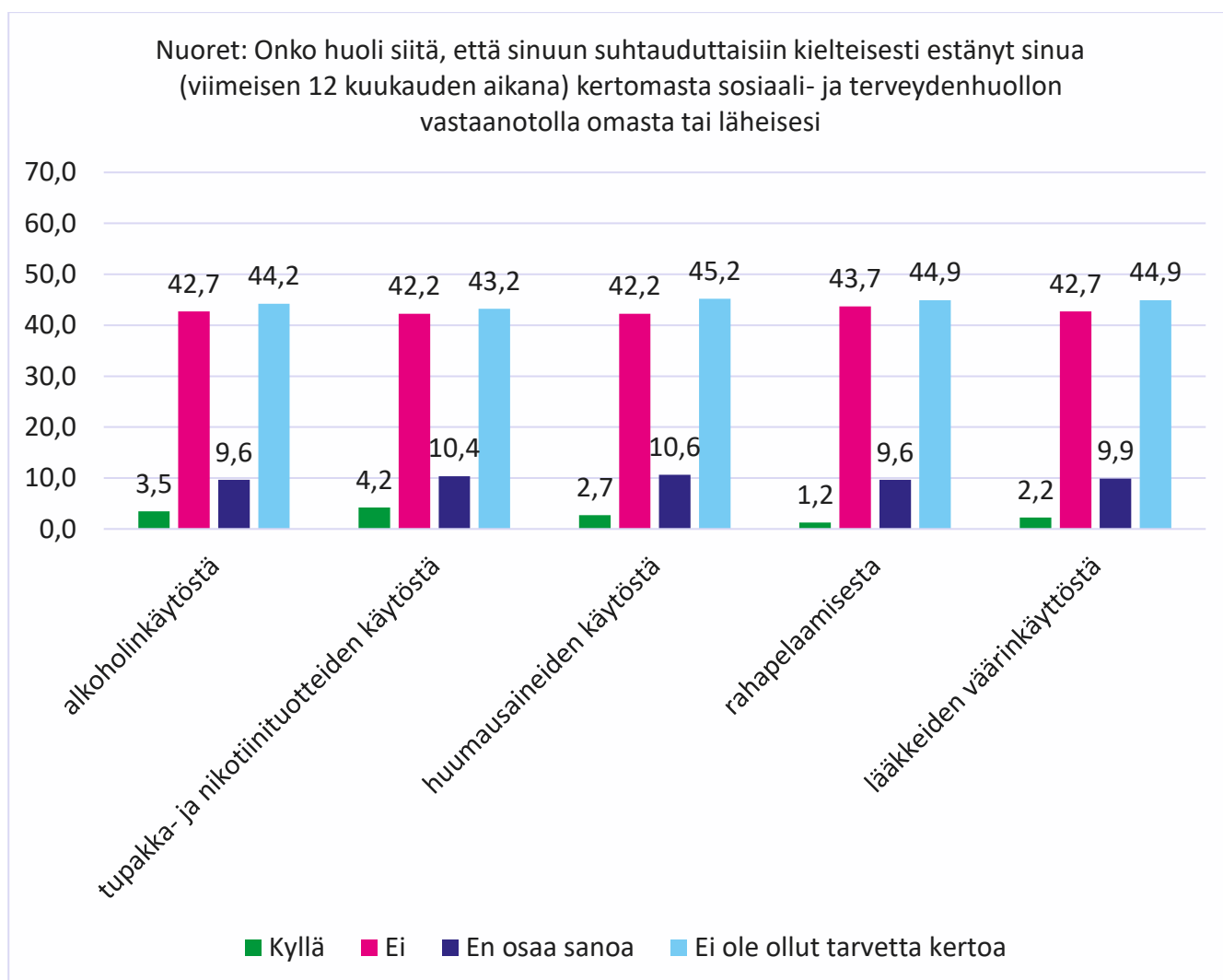
Nuorilta kysyttiin myös avoimella kysymyksellä, mistä he kokevat saavansa luotettavaa tietoa päihteistä ja niiden haitoista. Eniten nuoret kertoivat luottavansa netistä löytyvään tietoon. Suurin osa ei tarkentanut mitä sivustoja tällä tarkoitti, mutta muutamissa vastauksissa sosiaalisen median lisäksi luotettavina pidetyistä sivustoista mainittiin THL, Terveyskirjasto ja Päihdelinkki. Koulusta opettajilta, terveystiedon tunneilta ja kouluterveydenhoitajalta saatavaa tietoa pidettiin toisiksi luotettavimpana lähteenä. Kysymykseen vastanneista nuorista noin viidennes kertoi, ettei tiedä mistä saisi luotettavaa tietoa.

Lähes joka viides nuori luotti vanhemmiltaan tai muilta luotettavilta aikuisilta saamaansa tietoon, kun taas vain noin joka kymmenes mainitsi erikseen sosiaali- ja terveystietopalvelut luotettaviksi tietolähteiksi. On kuitenkin maininnan arvoista, että netistä löydettävä tieto, johon luotettiin eniten saattaa viitata myös juuri näihin sosiaali- ja terveystietopalveluiden ja järjestöjen nettisivuihin ja muihin toimijoiden tuottamiin materiaaleihin. Myös kaverit, kirjat, media ja poliisi mainittiin luotettaviksi tietolähteiksi, mutta hyvin pienissä osuuksissa kaikista vastauksista. Tekoäly ja tutkimus mainittiin erikseen vain muutamassa vastauksessa.

Stigma

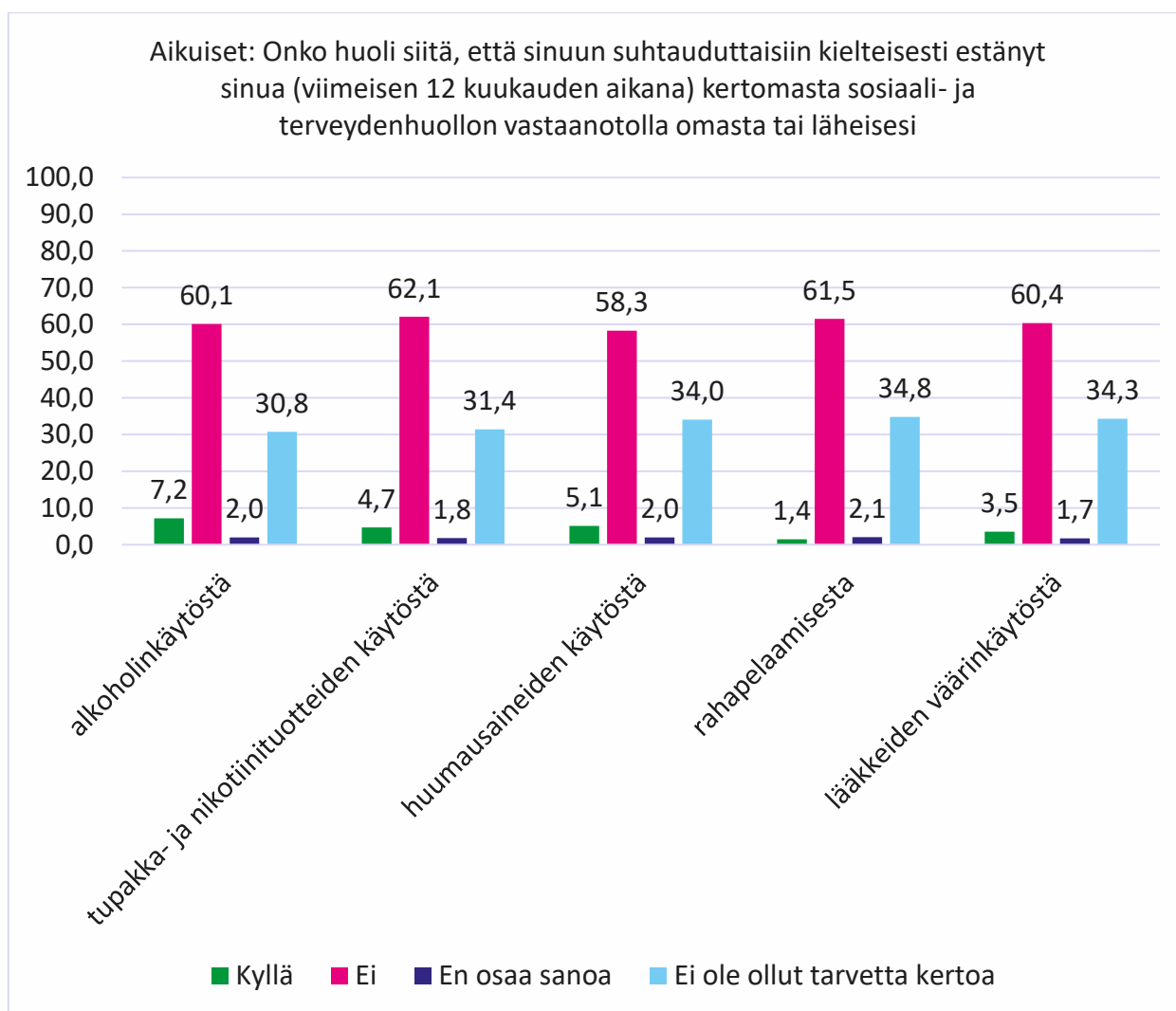
Edeltävässä osiossa käsiteltiin päihteiden ja rahapelaamisen puheeksiottoa ja sivuttiin sen tärkeyttä erityisesti mielenterveys- ja päihdeongelmissa, joihin saattaa liittyä häpeää ja sisäistettyä stigmaa. Stigma eli häpeäleima tarkoittaa ihmiseen tämän taustan, olemuksen, toiminnan tai sairauden vuoksi liitettyä kielteistä mielikuvaa (Strand, 2024). Stigman vaikutukset ovat laajoja yltäen yksilöön kohdistuvasta suorasta syyllistämisestä ja syrjinnästä aina rakenteellisiin tasoihin, joiden myötä stigmat vaikuttavat päätöksentekoon, palvelurakenteisiin ja työntekijöiden toimintaedellytyksiin asiakastyössä. Sen vaikutukset heijastuvat myös päihteitä käyttävien ihmisten läheisiin ja heitä hoitaviin ihmisiin, jolloin puhutaan assosiatiivisesta stigmosta (Rovamo & Toikko, 2019). Myös medialla on suuri rooli erilaisten mielikuvien ja ennakkoluulojen ylläpitämisessä ihmisiä kohtaan, jotka käyttävät jotain päihdettä tai pelaavat rahapelejä.

Päihdetilannekyselyssä haluttiin selvittää, onko pelko tuomitukseksi tai leimatuksi tulemisesta estänyt Vantaan ja Keravan nuoria tai aikuisia kertomasta omasta tai läheisen päihteidenkäytöstä tai rahapelaamisesta sosiaali- ja terveydenhuollossa. Tulosten mukaan suurin osa nuorista kertoi, etteivät olleet kokeneet stigman estäneen heitä kertomasta omasta tai läheisen tilanteesta tai ettei heillä ollut tarvetta kertoa (jokaisen päihteen ja rahapelaamisen kohdalla yli 85 % vastauksista). Eniten huoli tuomitukseksi tulemisesta oli estänyt nuoria puhumasta tupakka- ja nikotiinituotteiden käytöstä (Kuvaaja 23).

Kuvaaja 23. Nuorten vastaukset prosentteina kysymykseen, onko viimeisen 12 kuukauden aikana huoli sosiaali- ja terveydenhuollon henkilökunnan kielteisestä suhtautumisesta itseä kohtaan estänyt kertomasta tietystä päihteestä tai rahapelaamisesta.

Nuorten tavoin valtaosa kyselyyn vastanneista aikuisista ei ole kokenut stigman estäneen heitä puhumasta omasta tai läheisen tilanteesta sosiaali- ja terveydenhuollossa tai heillä ei ole ollut tarvetta kertoa (Kuvaaja 24). Merkittävimmin huoli kielteisestä suhtautumisesta oli estänyt kertomasta omasta tai läheisen alkoholin käytöstä (7,2 %).

Kuvaaja 24. Aikuisten vastaukset prosentteina kysymykseen, onko viimeisen 12 kuukauden aikana huoli sosiaali- ja terveydenhuollon henkilökunnan kielteisestä suhtautumisesta itseä kohtaan estänyt kertomasta tietystä päihteestä tai rahapelaamisesta.

Päihteisiin ja rahapelaamiseen liittyvästä stigmasta ei voi puhua yksittäisenä ilmiönä ottamatta huomioon myös ihmisen kokonaistilannetta. Myös eri yhteiskunnallisiin asemiin, kuten työttömyyteen ja köyhyyteen sekä joihinkin sairauksiin liitetään kielteisiä ennakkoluuloja ja stigmaa. Mielenterveys ja työstatus liittyvät kiinteästi toisiinsa. Rahapelaaminen, päihdeongelma, mielenterveyshäiriö tai fyysinen sairaus saattavat johtaa työkyvyttömyyteen (Marttunen & von der Pahlen, 2013). Vastaavasti rahapeli- tai päihdeongelma tai mielenterveyshäiriö saattavat puhjeta työttömyyden ja sen aiheuttaman stressin ja epävarmuuden seurauksena. Tämän vuoksi halusimme tarkastella lähemmin työtilanteen ja stigman yhteyttä.

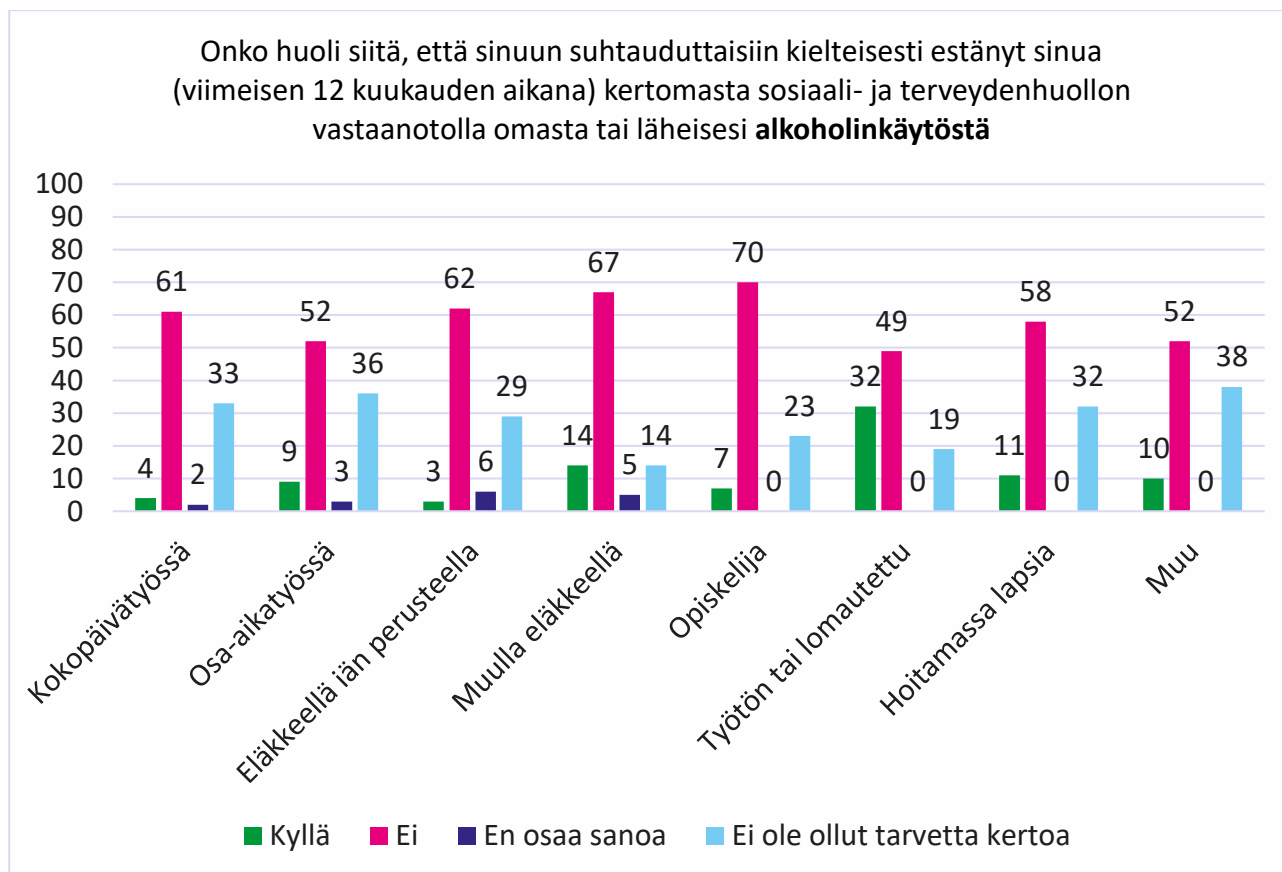
Suoritimme neljä χ^2 -testiä, joilla voidaan selvittää kahden kategorisen muuttujan erojen välistä suhdetta. Halusimme selvittää, onko työllisyystilanteella ja eri päihteiden ja rahapelaamisen vuoksi koetun tuomitukseksi tulemisen huolen välillä tilastollisesti merkitsevää yhteyttä. Kuten Taulukosta 8 voi nähdä, on työllisyystilanteella ja koetulla huolella tuomitukseksi tulemisesta eri päihteiden ja rahapelaamisen suhteen tilastollisesti merkitsevä yhteys niin alkoholin, tupakan,

huumeiden kuin rahapelaamisenkin suhteen (kaikki $p \leq 0,035$). Tämä tarkoittaa sitä, että tiettyyn työllisyysryhmään kuulumisen on yhteydessä siihen, kokeeko henkilö huolta tuomitukseksi tulemisesta sosiaali- ja terveydenhuollon vastaanotolla.

Päihde tai rahapelaaminen	χ^2 -arvo	Vapausasteet (df)	p-arvo	N
Alkoholi	64,245	21	< .001***	764
Tupakka	57,891	21	< .001***	764
Huumeet	69.883	21	< .001***	759
Rahapelaaminen	34,137	21	0,035*	763
Tilastollinen merkitsevyys:	0 ***	0,001**	0,01*	0,05'

Taulukko 8. χ^2 -testi, jossa selvitettiin työllisyystilanteen suhdetta eri päihteistä ja rahapelaamisesta koettuun stigmaan, joka on estänyt aiheesta puhumisen sosiaali- ja terveydenhuollon vastaanotolla.

Koska aikuisten kohdalla stigma vaikutti eniten alkoholinkäytöstä puhumiseen (katso Kuvaaja 24), otimme sen erityiseen tarkasteluun. Vertailu työtilanteen mukaan paljastaa erityisesti työttömien ja lomautettujen kokemaa huolta leimatuksi tulemisesta alkoholinkäyttöön liittyen (Kuvaaja 25). Siinä missä kokopäivätyössä käyvistä aikuisista 4 % koki, että huoli tuomitukseksi tulemisesta on estänyt heitä kertomasta omasta tai läheisen alkoholinkäytöstä, on vastaava luku työttömien tai lomautettujen kohdalla 32 %. Taso oli korkeampi myös niiden aikuisten keskuudessa, jotka olivat eläkkeellä muusta kuin ikäperustaisista syistä (14 %) tai jotka olivat kotona hoitamassa lapsia, omaisia tai kotitaloutta (11 %).

Kuvaaja 25. Pylväsdiagrammi, jossa on työllisyystilanteen mukaan jaoteltuna aikuisten vastaukset kysymykseen, onko huoli sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten kielteiseen suhtautumiseen itseä kohtaan estänyt kertomasta omasta tai läheisen ihmisen alkoholinkäytöstä.

Asukkaiden näkemykset ennaltaehkäisevistä toiminna

Kuva 1. Sanapilvi aikuisten kysymyksestä, mihin kohderyhmään ehkäisevää päihdetyötä tulisi suunnata

Aikuisten kyselyssä vastaajilta kysyttiin avoimella kysymyksellä, mihin kohderyhmään ja millä tavoin ehkäisevää päihdetyötä tulisi suunnata. Valtaosa vastaajista toivoi ehkäisevää päihdetyötä suunnattavan erityisesti nuoriin. Toiseksi eniten toivottiin työn keskittymistä lapsiin ja nuoriin aikuisiin. Lisäksi vastaajat toivoivat nuorten vanhemmille tukea päihdeasioiden käsittelyyn. Ehkäisevää päihdetyötä ehdotettiin toteutettavan kouluissa ja oppilaitoksissa esimerkiksi päihdekasvatustunneilla ja kokemusasiantuntijan vierailuilla. Harrastuksilla koettiin olevan tärkeä merkitys ja vastaajat toivoivat lisää helposti lähestyttäviä harrastusmahdollisuuksia ja tekemistä.

Palvelujen suhteen vastaajat toivoivat lisää jalkautuvaa ja etsivää työtä sekä nuorten että aikuisten pariin. Myös ikääntyneiden tilanne tuotiin vastauksissa esille ja pohdittiin esimerkiksi, mistä päihteitä käyttävä ikäihminen voi hakea apua. Hyvinvoinnin ja yhteisöllisyyden vahvistamisella koettiin olevan ongelmia ennaltaehkäisevä merkitys. Sekä nuoret että aikuiset hyötyisivät vastaajien mukaan matalakynnyksistä päihdetyön palveluista ja tarvittaessa hoitoon pääsyn tulisi olla nopeaa. Vastaajat toivoivat lisäksi, että ympäristötyötä tehtäisiin nykyistä enemmän päihteitä käyttävien asumisyksiköiden läheisyydessä. Myös päihteidenkäytön puheeksiotto tuotiin vastauksissa esille:

”Päihteistä kysyminen ja niistä puhuminen avoimemmin niin terveydenhuollossa, koulussa.. tätä jo tehdään, mutta peräänkuulutan tätä aina. Aina saa ja pitää kysyä käytöstä ja tarjota mahdollisuutta jutella aiheesta.”

Asukkaiden osallistuminen päihdehaittojen ehkäisemiseen

Hyvinvointialueen ehkäisevän päihdetyön painopisteiden lisäksi aikuisilta tiedusteltiin heidän näkemyksiään siitä, miten he itse voisivat vaikuttaa päihdehaittojen ehkäisemiseen. Avoimeen kysymykseen vastasi 348 henkilöä. Näistä vastaajista 72 % ilmaisi halukkuutta osallistua ennaltaehkäisevään toimintaan, 21 % ei osannut sanoa miten omalla toiminnallaan voisi vaikuttaa ja 7 % ilmaisi, ettei koe tarvetta tai halua osallistua ennaltaehkäisevään toimintaan.

Niistä vastaajista, jotka kokivat halukkuutta osallistua päihdehaittojen ehkäisemiseen, 37 % piti oman myönteisen esimerkin näyttämistä ja läheisistä huolehtimista parhaana keinona vaikuttaa. Tämän teeman vastauksissa toistui se, että tärkeäksi vaikutusväyläksi koettiin päihdehaittoista keskusteleminen omien lasten sekä heidän kavereidensa kanssa. Tämä on linjassa nuorten antamien vastausten kanssa kysymykseen, mitä heidän mielestään tulisi tehdä, etteivät nuoret kokeilisi tai alkaisi käyttää päihteitä. Toistuva vastaus nuorilla oli toive siitä, että lähellä olisi turvallisia aikuisia, joiden kanssa voisi keskustella rehellisesti päihteiden vaaroista ja joille voisi kertoa omista huolista vailla pelkoa tuomitukseksi tai rangaistukseksi tulemistä.

”Jos kaikkia vanhempia pystytään tukemaan lastensa tukemisessa, on lapsilla ja nuorilla kokemus, että heistä välitetään ja että he ovat arvokkaita. Parasta ehkäisevää päihdetyötä on huolenpito.”

Toimista, joilla voisi itse vaikuttaa päihdehaittoja ennaltaehkäisevästi mainittiin usein yleiseen keskusteluun osallistuminen ja mielipiteiden ilmaisu päihdeasioista päätettäessä (14 %) ja

suora puuttuminen (12 %), jos huomaa jotain huolestuttavaa kuten alaikäisten päihteidenkäyttöä tai päihdyttävien aineiden välittämistä heille. Monissa vastauksissa kuitenkin pohdittiin sitä, että oman turvallisuuden vuoksi suora puuttuminen tuntuu haastavalta tai pelottavalta. Havainnoista ilmoittaminen poliisille tai hätäkeskukseen, vapaaehtoistyö ja työn kautta vaikuttaminen oli mainittu kukin noin 10 % vastauksista. Myös käyttövälineiden jakaminen, seura- ja vanhempainyhdistystoiminta sekä avun piiriin ohjaaminen toistuivat vastauksissa joitain kertoja.

Monella kysymykseen vastanneista oli halua ja kiinnostusta tehdä jotain konkreettista alueensa päihdetilanteen muuttamiseksi, muttei tietoa vaihtoehtoista tai mistä lähteä liikenteeseen. Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen ehkäisevän päihdetyön toiminnan kehittämisessä tämä asia on hyvä ottaa huomioon muun muassa viestinnässä, alueen verkostoissa ja järjestöyhteistyössä.

” Toivoisin mahdollisuuksia järjestää kunnan tukemaa vapaaehtoistoimintaa. Uskon vahvasti siihen, että mielekäs tekeminen vähentää päihdehaittoja.”

Nuorten näkemyksiä toimivasta ehkäisevästä päihdetyöstä

Nuorilta ilmaisivat päihdetilannekyselyssä näkemyksiään siitä, mitä omassa asuinkunnassa kannattaisi tehdä, etteivät nuoret kokeilisi tai alkaisi käyttää päihteitä. Suurin osa nuorista (41 %) ei osannut sanoa, mitä asialle tulisi tehdä. Sen sijaan 19 % nuorista kertoi, että käytön vaaroista ja haitoista kertominen kouluissa, kotona, kampanjoissa, ohjelmissa tai somessa olisi tehokas ennaltaehkäisyn keino. Monissa avoimissa vastauksissa painotettiin rehellistä puhetta ja käytännön esimerkkejä siitä, mitä voi käydä, jos päihteitä käyttää. Useat nuoret toivoivat, että asiasta keskusteleminen aloitettaisiin jo lapsena.

Ennaltaehkäisevistä toimista päihteiden myynnin ja saatavuuden rajoittamista tai kieltämistä piti hyvänä keinona 12 %, kuten myös valvonnan kiristämistä niin poliisin, opettajien kuin vanhempienkin osalta. Kovempia rangaistuksia peräänkuulutti 6 % nuorista. Yhdeksän prosenttia nuorista koki, että vanhempien pitäisi tehdä enemmän ja olla paremmin perillä, missä heidän lapsensa liikkuvat, millaisissa porukoissa he viettivät aikansa sekä kysyä useammin mitä heille kuuluu. Saman teeman ympärillä myös toivottiin, että aikuiset näyttäisivät toimillaan esimerkkiä, eivätkä käyttäisi päihteitä lasten ja nuorten seurassa.

Monissa vastauksissa korostui myös se, että nuoret toivoivat, että heille olisi suunnattu enemmän mielekästä tekemistä (7 %), joka motivoisi pysymästä erossa päihteistä. Konkreettisina esimerkkeinä esitettiin sitä, että harrastukset olisivat halvempia ja kunnat panostaisivat erilaiseen nuorille suunnattuun toimintaan ja viihtyisiin ajanviettopaikkoihin. Nuorten kirjoituksissa korostui huoli siitä, että avunsaaminen on liian haastavaa ja toivottiin, että mielenterveyden haasteisiin puututtaisiin tarpeeksi nopeasti ja heidän kanssaan puhuttaisiin myös päihteiden käytöstä ilman pelkoa rangaistuksista, jos on rehellinen.

Pohdinta

Keskeiset havainnot

Päihdetilannekyselyn tarkoituksena oli luoda kokonaiskuvaa aikuisten ja nuorten havainnoista Vantaalla ja Keravalla vallitsevasta päihdetilanteesta. Tähän kokonaisuuteen nivoutuivat alueella havaitut päihdeilmiöt, niiden aiheuttama huoli ja pelko, stigman vaikutus päihteistä tai rahapelaamisesta puhumiseen, kokemus omasta ja läheisten päihteidenkäytöstä tai rahapelaamisesta sekä sosiaali- ja terveyspalveluiden saavutettavuus ja puheeksioton taso.

Aikuiset kertoivat havainneensa Vantaan ja Keravan alueella laajasti alaikäisten alkoholin, tupakan, nikotiinipussien ja sähkösavukkeiden käyttöä. Myös alaikäisten kannabiksen ja muiden huumausaineiden käyttöä oli havaittu, mutta määrällisesti tämä oli laillisesti aikuisille myytäviä päihteitä vähäisempää. Nuorten havainnoissa muiden alaikäisten päihteidenkäytöstä korostuvat erityisesti sähkösavukkeiden ja vapen käyttö. Vape nousi nuorten keskuudessa yleiseksi ilmiöksi jo vuonna 2022 ehkäisevän päihdetyön tiimin Vantaalla toteuttamassa päihdetilannekyselyssä. Sittemmin vape on noussut valtakunnallisesti yleisesti nuorten keskuudessa käytetyksi päihteeksi ja on aiheuttanut haasteita kouluissa (Mattila, 2023).

Päihdetilannekyselyn mukaan aikuisista yli puolet oli pelännyt julkisella paikalla kohtaamaansa päihtynyttä henkilöä kuluneen vuoden aikana. Huomionarvoista on kuitenkin se, että toisin kuin aikuisilla, nuorista suurin osa ei ollut kokenut pelkoa päihtyneitä henkilöitä kohtaan. Vantaan kaupungin vuonna 2024 toteuttama turvallisuuskysely antaa hyvin samansuuntaisia tuloksia kaupungin turvallisuustilanteesta (Vantaan kaupunki, 2025). Raportissa kuvatut alueelliset erot turvattomuudentunteessa ja aseman seudun levottomuus toistuivat myös päihdetilannekyselyn tuloksissa. Suurimmat turvattomuutta aiheuttaneet tekijät ovat myös turvallisuuskyselyn perusteella huumeiden myynti, päihteidenkäyttö ja häiriköinti omalla alueella. Tutkimuksen mukaan näiden ongelmien taso on pysynyt kuitenkin suhteellisen samalla tasolla verrattuna vuoden 2021 kyselyyn.

Tuoreen THL:n toteuttaman valtakunnallisen FinLapset-tutkimuksen mukaan kokemus turvattomuudesta omalla asuinalueella poikkeaa selvästi päihdetilannekyselymme tai Vantaan turvallisuuskyselyn tuloksista. Vantaalaisista ja keravalaisista esikouluikäisten lasten vanhemmista vastaavasti 76,9 % ja 82,9 % piti asuinalueitaan turvallisena (Vuorenmaa;Klemetti;Paavilainen;Tuovinen;& Viitanen, 2025). Tämä tulos saattaa selittyä suurilla alueellisista eroilla niin havaituissa ilmiöissä kuin alueilla asuvien väestöjen profiileissakin. Toisaalta tutkimusten tulosten eroavaisuudet osoittavat, että suurella ja monimuotoisella alueella tapahtuvat huolta aiheuttavat päihdeilmiöt eivät ulotu kaikkien arkitodellisuuteen.

Suurin osa päihdetilannekyselyyn vastanneista aikuisista ei kokenut huolta päihteidenkäytöstään tai rahapelaamisestaan. Omassa käytössä huoli kohdistui tyypillisimmin tupakka- ja nikotiinituotteiden sekä alkoholin käyttöön. Selvästi useampi oli kuitenkin huolissaan läheisensä päihteidenkäytöstä tai rahapelaamisesta. Yksilölle koituu päihteiden ongelmallisesta käytöstä monenlaisten terveyshaittojen lisäksi myös laajoja sosiaalisia haittoja. On mahdollista, että juuri näiden sosiaalisten haittojen vuoksi läheiset tunnistavat usein ensimmäisinä liiallisen päihteiden käytön tai rahapelaamisen (Warpenius & Tigerstedt, 2013).

Aikuisista joka kolmas oli huolissaan läheisensä alkoholin käytöstä. Tämän lisäksi huomionarvoista tuloksissa oli se, että noin joka seitsemäs aikuinen kertoi olevansa huolissaan läheisensä huumausaineiden käytöstä. Tulos alleviivaa sitä, että läheisten altistuminen päihteenkäytön haitoille ja siitä koitua huoli moninkertaistaa päihdehaittojen kanssa elävien määrän.

Päihdetilannekyselyn vastauksista kävi ilmi, että noin joka toiselta aikuiselta oli kysytty alkoholin sekä tupakka- ja nikotiinituotteiden käytöstä sosiaali- ja terveydenhuollon vastaanotolla. Kysymisen taso oli matalampi niin huumausaineiden käytön kuin lääkkeiden väärinkäytönkin osalta. Taso oli erityisen matala rahapelaamisen suhteen. Verrattuna valtakunnalliseen tasoon, on vähintään kohtalaisen riskin tason rahapelaaminen yleisempää Vantaan ja Keravan hyvinvointialueella (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2022). Alueellisesti rahapelaamisen puheeksioton vahvistaminen sosiaali- ja terveystaloudessa sekä ymmärryksen lisääminen rahapelaamisen haitoista voisivat ehkäistä sen kielteisiä seurauksia niin pelaajille itselleen kuin heidän läheisilleenkin.

Päihteen ja rahapelaamisen puheeksiottoa tutkittiin vielä tarkemmin eri ikätasojen ja työllisyystilanteita vertailemalla. Ikäryhmäkohtaisessa vertailussa selvisi, että nuorilta aikuisilta (18–30-vuotiaat) kysyttiin muita ikäluokkia enemmän kaikista päihteistä, erityisesti tupakasta, kun taas iän perusteella eläkkeellä olevilta kysyttiin kaikkein vähiten eri päihteen käytöstä. Rahapelaamisen puheeksiottaminen oli kokopäivätyössä olevien kohdalla erityisen vähäistä, tason ollessa matalampi kuin kaikkien aikuisten alhainen puheeksioton taso. Nuorten kyselyn perusteella kaikista päihteistä eniten kysyttiin alkoholin ja savukkeiden käyttämisestä tai kokeilemisestä. Vaikka ilokaasun suosio onkin kasvanut nuorten keskuudessa pääkaupunkiseudulla, oli siitä kysytty kyselyssä mukana olleista päihteistä kaikkein vähiten.

Puheeksiotto ja sen kiistaton rooli sosiaali- ja terveystaloudellisten ennaltaehkäisevissä toiminnoissa nivoutuu kiinteästi päihde- ja rahapeliongelmiin liittyvään häpeäntunteeseen ja sisäistettyyn stigmaan, joka saattaa estää yksilön avunhakemisen (Kaltiala-Heino; Poutanen; & Välimäki, 2001). Vantaan ja Keravan hyvinvointialue pilotoi päihdetilannekyselyssä kysymystä, jossa kartoitettiin stigmat vaikutusta siihen, uskaltavatko hyvinvointialueen asiakkaat kertoa sosiaali- ja terveystaloudessa omasta tai läheisensä päihteenkäytöstä tai rahapelaamisesta. Nuorten ja aikuisten kohdalla valtaosa kertoi, ettei heillä ollut tarvetta kertoa tai ettei ollut kokemusta, että stigma olisi estänyt heitä kertomasta omasta tai läheisen tilanteesta. Nuorten kohdalla huoli leimatuksi tulemisesta oli estänyt voimakkaimmin tupakka- ja nikotiinituotteiden käytöstä kertomisen, kun taas aikuisten kohdalla huoli leimatuksi tulemisesta liittyi vahvimmin alkoholinkäyttöön.

Tutkimme vielä tarkemmin aikuisten kokeman stigmat yhteyttä työllisyystilanteeseen. Vertailu paljasti, että työelämän ulkopuolella oleminen oli yhteydessä siihen, kokiko henkilö huolta leimatuksi tulemisesta sosiaali- ja terveydenhuollon vastaanotolla, jos kertoisi omasta tai läheisensä alkoholin käytöstä. Taso oli korkeampi myös niiden aikuisten keskuudessa, jotka olivat eläkkeellä muusta kuin ikäperustaisista syistä tai jotka olivat kotona hoitamassa lapsia, omaisia tai kotitaloutta. Yhteiskunnallisessa asenneilmapiirissä työttömyys on epätoivottu tila, johon liitetään usein kielteisiä asenteita (Hausen, 2023). Siihen nivoutuu niin julkista kuin sisäistettyäkin stigmaa, joka voi samanaikaisen päihde-, rahapeli- tai mielenterveysongelman kanssa moninkertaistaa yksilön kokemaa pelkoa leimatuksi tulemisesta. Tällöin puhutaan kasautuvasta eriarvoisuudesta ja moninkertaisesta stigmasta (Siukola; Sahrio; Vihtari; & Soronen,

2024). Joidenkin aiempien tutkimusten mukaan työttömänä olevien ihmisten keskuudessa esiintyy eniten päihteidenkäyttöä (Knaappila; Kosola; & Kaltiala, 2021), kun taas toisissa tutkimuksissa on havaittu, että käytetyn alkoholin määrässä ei ole eroja sosioekonomisesti eri asemassa olevien välillä (Karvonen; Martelin; Kestilä; & Junna, 2017). Jälkimmäisessä tutkimuksessa havaittiin kuitenkin, että alkoholin aiheuttamat haitat korostuivat erityisesti alemmissa tuloryhmissä, jonka arveltiin johtuvan erilaisista juomatavoista. Vaikka mielenterveys- tai päihdeongelma saattaa johtaa työttömyyteen, on työttömyyden myös havaittu nostavan mielenterveyden haasteiden ja päihdeongelmien riskiä (Junna, 2022).

Jotta rahapeli- tai päihdeongelman kehittymistä vakavalle tasolle voitaisiin estää, olisi tärkeää, että Vantaan ja Keravan asukkailla olisi selkeä käsitys mistä he voisivat saada tietoa ja tukea ongelman lopettamiseen tai vähentämiseen. Päihdetilannekyselyn mukaan aikuisista suurin osa ei osannut sanoa, löytyykö Vantaan ja Keravan hyvinvointialueelta helposti tukea tai tietoa päihteidenkäytön tai rahapelaamisen vähentämiseen tai lopettamiseen. Aikuisten näkemysten mukaan huonoiten tukea on saatavilla huumausaineiden käytön vähentämiseen tai lopettamiseen.

Nuoret saivat myös ilmaista näkemyksensä siitä, tietävätkö he, mistä oman ikäiset nuoret voisivat saada apua tai tukea, jos ovat huolissaan päihteidenkäytöstä. Vain alle kolmannes nuorista kertoi tietävänsä, mistä apua voisi saada. Varhaisen puuttumisen ja matalan kynnyksen palvelujen saavutettavuus voisivat erityisesti nuorten kohdalla ehkäistä myöhempien ongelmien kehittymistä.

Päihdetilannekyselyssä keskeiseksi teemaksi nousi huoli nuorten päihteidenkäytöstä. Ehkäisevän päihdetyön näkökulmasta olisi ensisijaisen tärkeää, että asukkaat tietäisivät mistä saisivat apua huoliinsa riittävän aikaisin, joten päihdetilannekyselyssä havaittu tiedonpuute palveluista on yksi keskeisimmistä työtämme ohjaavista tuloksista.

Johtopäätökset

Hyvinvointialueen ehkäisevän päihdetyön yksikön lakisääteisiin tehtäviin kuuluu päihteidenkäytön ja siitä aiheutuvien haittojen seuranta. Tähän tehtävään nivoutuu kiinteästi myös päihdetilanteesta viestintä eri tasoilla.

Olemme hyödyntäneet päihdetilannekyselyn tuloksia Ehkäisevän päihdetyön yksikön vuoden 2025 suunnittelussa ja tavoitteidemme asettamisessa. Olemme halunneet jakaa päihdetilannekyselyn tuloksia laajasti, jotta niitä hyödynnettäisiin eri toimialoilla ja palveluissa. Tähän mennessä tuloksia on esitetty Pääkaupunkiseudun Pakka-tarjontatyöryhmässä, hyvinvointialueen Ikäryhmäkohtaisissa hyvinvointiryhmissä, Vantaan ja Keravan kaupunkien ja hyvinvointialueen yhteisessä ehkäisevän päihdetyön työryhmässä, Päihde- ja mielenterveyspalvelujen johtoryhmässä ja Lasten, nuorten ja perheiden laajennetussa johtoryhmässä. Lähiviikkoina tulokset viedään myös Terveysasemapalvelujen johtoryhmään sekä Keravan kaupungin HYTE-työryhmään. Lisäksi kevään aikana päihdetilannekyselyn tuloksia esitellään päihde- ja mielenterveyspalvelujen eri yksiköiden tiimikokouksissa.

Päihdetilannekyselyn raportin tarkoituksena on tuoda näkyväksi asukkaiden kokemuksia Vantaalla ja Keravalla vallitsevasta päihdetilanteesta ja vahvistaa heidän osallisuuttaan.

Tavoitteenamme on, että ehkäisevän työn teemat ja kehityskohdat nousisivat esiin myös laajemmassa yhteiskunnallisessa keskustelussa ja päätöksissä.

Päihteidenkäyttöön ja riippuvuuksiin liittyvät haitat ovat keskeisiä nyky-yhteiskunnan ongelmia. Haitoista kärsivät niin riippuvuuden kanssa elävä ihminen itse kuin hänen läheisensäkin, mutta haitat näkyvät myös laajemmin. Päihteidenkäyttö voi lisätä terveydenhuollon palvelujen kysyntää ja sairauslomien määriä (Warpenius & Tigerstedt, 2013). Tämän lisäksi haitalliset ilmiöt saattavat näkyä käsitellyn yleisen turvattomuuden tunteen, häiriökäyttäytymisen ja jopa rikollisuuden lisääntymisenä. Vantaan turvallisuuskyselyn (2025) mukaan kokemus rikollisuuden ja väkivallan lisääntymisestä omalla asuinalueella oli hieman kasvanut viime vuosien aikana, mutta niitä ei ollut todistettu enempää kuin aiemminkaan.

Vaikka päihdetilannekyselyssä vastaajat osoittivat enimmäkseen laajaa ymmärrystä ja auttamisenhalua päihteitä käyttäviä ihmisiä kohtaan, oli vastauksissa havaittavissa myös ennakkoluuloja ja stigmatisoivaa kieltä. Voidaankin tiivistää, että pelkoa käsittelevissä kysymyksissä nousi pinnalle kaksi rinnakkaista haastetta, joihin molempiin tulisi puuttua laajasti. Aikuisten kokema turvattomuus kaupunkitilassa on todellinen ja merkittävä kaupunkilaisten elämänlaatua heikentävä tekijä. Päihtyneitä ihmisiä pelättiin uhkaavien tilanteiden myötä ja heidän taholtaan oli koettu huutelua, uhkailua tai muuta häiritsevää käyttäytymistä. Toisaalta päihteitä käyttävän henkilön läsnäolo samassa kaupunkitilassa herätti osassa vastaajista epämiellyttäväksi koettuja tunteita. Vastauksissa oli kielteisiä, ennakkoluuloisia ja jopa halventavia asenteita päihteitä käyttäviä henkilöitä kohtaan. Osa vastaajista ei ollut valmis jakamaan samaa kaupunkitilaa päihtyneiden ihmisten kanssa ollenkaan. Tutkimuksissa on havaittu, että ulkopuolelta tulevat kielteiset asenteet saattavat siirtyä henkilön itsensä kannettavaksi ja saattavat osaltaan estää tarvittavan avun hakemisen (Kaltiala-Heino;Poutanen;& Välimäki, 2001); (Siukola;Sahrio;Vihtari;& Soronen, 2024).

Laajasti raportoituun turvattomuuden tunteeseen tulisi suhtautua vakavasti ja ottaa tämä huomioon kaupunkisuunnittelussa. Samalla on tärkeää muistaa, että kaupunki elinympäristönä on meidän kaikkien yhteinen – myös niiden ihmisten, joilla on riippuvuussairaus (Rönneberg & Bernelius, 2021). Riittävien resurssien tarjoaminen etsivälle työlle, lasten ja perheiden tukemiselle sekä päihde- ja mielenterveyspalveluille mahdollistaisivat rakenteet, joilla voisimme ennaltaehkäistä vakavampien riippuvuussairauksien ja siihen nivoutuvien muiden sosiaalisten haasteiden kehittymistä.

Nuorten päihteidenkäyttö on ajankohtainen ilmiö. Kuolemansyytilastojen mukaan nuorten huumekuolemat ovat Suomessa lisääntyneet hälyttävästi vuonna 2023 ja ovat tällä hetkellä mittaushistoriamme korkeimmat (Tilastokeskus, 2024). Suomen tulokset poikkeavat muusta Euroopasta ja ovat syystä saaneet myös kansainvälistä huomiota (Viskari;Kailanto;& Kriikku, 2024). Keskeisin huumekuolemien aiheuttaja ei ole yliannostuskuolema vaan erilaisten huumaaavien aineiden yhteiskäytöstä johtuva tapaturmainen myrkytystila (Rönkä;Konttinen;Häkkinen;& Karjalainen, 2024). Laajan selvityksen mukaan nuorten menehtymisiä selitti riittämätön tieto moniainekäytön, erityisesti buprenorfiinin ja bentsodiatsepiinien hengenvaarallisesta yhteisvaikutuksesta (Onnettomuustutkintakeskus, 2024). Myöskään myrkytystilan oireita ei ollut tunnistettu riittävän aikaisin ja hätänumeroon oli soitettu liian myöhään.

Onnettomuustutkintakeskuksen selvityksen mukaan monen nuoren kohdalla oli pitkään jatkunutta mielenterveys- ja päihdeoireilua, johon he eivät olleet saaneet riittävää tai oikea-aikaista tukea. Ehkäisevän päihdetyön näkökulmasta varhainen puuttuminen nuoren mielenterveyden tai päihteidenkäytön haasteisiin, moniainekäytön riskeistä viestiminen ja toimivat hoidolliset palvelupolut ovat konkreettisia toimia, joilla nuorten ennenaikaisia kuolemia voitaisiin estää. Nuorten huumekuolemat eivät ole vain yksittäisten perheiden tai ihmisten tragedioita, vaan ne kertovat jotakin myös siitä yhteiskunnasta, jossa elämme (Rönkä;Konttinen;Häkkinen;& Karjalainen, 2024).

Suurin osa päihdetilannekyselyyn vastanneista nuorista ei osannut sanoa, mistä saisi apua, jos olisi huolissaan päihteidenkäytöstä. Varhaisen puuttumisen ja laajempien mielenterveys- ja päihdehaasteiden kehittymisen kannalta tulos aiheuttaa huolta. Onneksi nuorten tietoisuuteen tahoista, joista apua voi saada on mahdollista vaikuttaa kohdennetulla viestinnällä. Hyvinvointialueella tehtävän ehkäisevän päihdetyön näkökulmasta tämä on yksi keskeisimpiä tuloksia päihdetilannekyselyssä, joka tulee huomioida työmme kehittämisessä ja viestinnän painopisteissä. Nuorista joka viides kertoi, ettei tiedä mistä löytäisi luotettavaa tietoa päihteistä ja niiden haitoista. Hyvinvointialueella on keskeistä pohtia laajemminkin, miten nuoret tavoitetaan, jotta he saisivat luotettavaa terveystietoa. Nuorten tiedon tarve on valtava ja tähän olisi pystyttävä vastaamaan luotettavalla tiedolla ja välittää viesti neutraalisti ja tuomitsematta (Viskari;Kailanto;& Kriikku, 2024).

Vape on päihdetilannekyselyn mukaan edelleen nuorten keskuudessa eniten havaittu päihde. Vaikka vape onkin nikotiiniton tuote, laskee se kynnystä käyttää tupakkaa ja nikotiinia sisältäviä tuotteita (Mattila, 2023). Päällepäin on mahdotonta sanoa, mitä aineita vapet sisältävät. Sähkösavukeneistä on löytynyt liuenneena haitallisia metalleja, kuten lyijyä ja nikkeliä (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2024). Vantaan ja Keravan alueiden kouluissa vape ja uudet nikotiinituotteet on havaittu haasteeksi ja ehkäisevän päihdetyön tiimi on yhdessä lasten, nuorten ja perheiden palveluiden kanssa lähtenyt suunnittelemaan koulutuskokonaisuutta peruskoululaisten ja toisen asteen opiskelijoiden kanssa työskenteleville aikuisille. Tavoitteena on ammattilaisten ymmärryksen lisääntyminen vapen ja muiden uusien nikotiinituotteiden haitoista kasvaville nuorille sekä neuvonnan ja keskustelun valmiuksien vahvistaminen.

Pyrimme edelleen vahvistamaan ammattilaisten puheeksiottovalmiuksia. Syksyllä 2024 hyvinvointialueella järjestettiin laaja sisäinen alkoholinkäytön mini-interventiokoulutus. Sen keskeiset sisällöt liittyvät systemaattiseen alkoholista kysymiseen ja sen ongelmakäyttöön liittyvään neuvontaan. Korostimme koulutuksessa puheeksioton tärkeyttä ja painotimme sitä, että mini-interventiot kuuluvat kaikkien sosiaali- ja terveysalan asiakkaita kohtaavien ammattilaisten työtehtäviin. Tätä koulutusta markkinoimme laajasti tämän vuoden aikana ja pyrimme parantamaan päihteidenkäytön ja rahapelaamisen puheeksioton tasoa hyvinvointialueella.

Rahapelaamisesta kysyminen on päihdetilannekyselyn tulosten perusteella melko alhaisella tasolla. Suomen hallitus on parhaillaan uudistamassa rahapelijärjestelmää. Tämän uudistuksen myötä Veikkaus Oy:n yksinoikeus rahapelien järjestämiselle päättyy vedonlyöntipelien ja verkossa pelattavien nopeatempoisten raha-automaatti- ja kasinopelien osalta vuoden 2026 lopussa (Sisäministeriö, 2025). Pelihaittatyön asiantuntijajärjestöt ovat esittäneen huolensa näiden kaikkein haitallisimpien pelien markkinoinnin laajasta vapautumisesta, jonka on arveltu lisäävän jo kasvussa olevien rahapeliongelmiin määrää merkittävästi (Ehyt ry, 2025); (Peluuri,

2025). Päihdetilannekyselyn tuloksen ja ajankohtaisen lakiuudistuksen kannalta on keskeistä, että kiinnitämme erityistä huomiota rahapelaamisen puheeksioton ja mini-interventioiden toteutumiseen.

Päihdetilannekyselyn vastauksissa toivottiin enemmän matalan kynnyksen palveluja päihteitä käyttäville. Osaltaan Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen Päihde- ja mielenterveyspalvelut vastaavat tähän tarpeeseen maaliskuussa voimaan astuneen organisaatiomuutoksen kautta. Alueelle avattiin kaksi uutta vakituista walk in-tyyppistä mielenterveys- ja päihdeasemaa Tikkurilaan ja Martinlaaksoon. Asemat sijoittuvat terveysasemien yhteyteen ja niihin voi hakeutua sekä mielenterveyttä että päihteitä koskevissa asioissa. Vastaavanlainen asema on jo Keravalla ja sen hyviä kokemuksia on hyödynnetty uusien mielenterveys- ja päihdeasemien suunnittelussa. Näille kolmelle asemalle voi hakeutua ilman ajanvarausta arkipäivisin. Myös Päihde- ja mielenterveyspalvelujen puhelinpalvelujen aukioloaika laajennettiin ja terveysneuvontapiste Vinkkareiden aukioloaikaa lisättiin.

Päihdetilannekyselyssä Vantaan ja Keravan asukkaat toivoivat ehkäisevän päihdetyön kohdentamista erityisesti nuoriin. Nuoret itse toivoivat avointa päihteisiin liittyvää keskustelua ja turvallisen aikuisen tukea sekä kohtuuhintaisia ja helposti saavutettavia harrastusmahdollisuuksia. Myös suurin osa aikuisista koki nuorten kanssa käytävän avoimen keskustelun ja oman esimerkin näyttämisen keskeisimmiksi keinoiksi, joilla voisivat itse osallistua ehkäisevään päihdetyöhön. Moni aikuinen raportoi, että haluaisi itse osallistua jotenkin päihdehaittojen ennaltaehkäisyyn, muttei tiennyt minkälaisia vaihtoehtoja vapaaehtoistyölle on olemassa.

Ehkäisevä päihdetyö kuuluu kaikille ja vaikuttavimmat ennaltaehkäisevät toimet tapahtuvatkin usein pienissä kohtaamisissa ihmisten luonnollisissa elinympäristöissä. Päihdetilannekyselyn pohjalta nousee tarve selkeälle viestinnälle ja tiedottamiselle erilaisista ehkäisevän päihdetyön keinoista, joihin meistä jokainen voi halutessaan ryhtyä.

Lähdeluettelo

- Ehkäisevän päihdetyön yksikkö. (2022). *Vantaan päihdetilannekysely 2022 (sisäinen yhteenveto tuloksista)*. Vantaan kaupunki.
- Ehyt ry. (2025). *Hallitus tuo uuden rahapelilain eduskuntakäsittelyyn – EHYT ry varoittaa lisääntyvistä rahapelihaitoista*. Ehyt Ry. Noudettu osoitteesta <https://ehyt.fi/uutishuone/tiedotteet/hallitus-tuo-uuden-rahapelilain-eduskuntakasittelyyn-ehyt-ry-varoittaa-lisaantyvista-rahapelihaitoista/>
- Golzar, J.;Noor, S.;& Tajik, O. (2022). Convenience Sampling. *International Journal of Education & Language Studies*, 72-77. doi:10.22034/ijels.2022.162981
- Grönroos, T.;Salonen, A.;Latvala, T.;Kontto, J.;& Hagfors, H. (2024). *Suomalaisten rahapelaaminen 2023*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Noudettu osoitteesta <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/148897/Tilastoraportti%2015%202024.pdf?sequence=5&isAllowed=y>
- Hausen, A. (2023). *Työttömyyden stigma*. Haettu 13. maaliskuu 2025 osoitteesta Kuntoutussäätiö: <https://www.kuntoutussaatio.fi/ajankohtaista/blogi/tyottomyyden-stigma>
- Honkanen, K.;& Poikolainen, J. (2014). Asuinalueet lapsiperheiden vanhempien hyvinvointiympäristönä - Subjektiivinen näkökulma. *Yhteiskuntapolitiikka*(79), 679-687. Noudettu osoitteesta <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125878/honkanen.pdf?sequence=1>
- Jaakkola, M. S.;& Jaakkola, J. J. (2012). Passiivisen tupakoinnin terveyshaitat. *Duodecim*(128). Noudettu osoitteesta <https://www.duodecimlehti.fi/duo10286>
- JASP Team. (2024). JASP (Version 0.19.0)[Computer software].
- Joukanen, T. (2024). Kokaiinin ja amfetamiinin käyttö lisääntynyt koko maassa – myös muuntohuumeiden käyttö lisääntynyt. *YLE*. Noudettu osoitteesta <https://yle.fi/a/74-20096838>
- Junna, L. (2022). *Unemployment, health and mortality: Evidence from longitudinal register data*. Helsinki: Helsingin yliopisto. Noudettu osoitteesta <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/fed821e8-b134-48c9-bd61-23d5998e86a1/content>
- Kaltiala-Heino, R.;Poutanen, O.;& Välimäki, M. (2001). Sairauden häpeällinen leima. *Duodecim*, 117(6), 563-570. Noudettu osoitteesta <https://www.duodecimlehti.fi/duo92138>
- Karvonen, S.;Martelin, T.;Kestilä, L.;& Junna, L. (2017). *Tulotason mukaiset terveyserot ovat edelleen suuria*. Helsinki: Julkkari, STM:n avoin tietoaarkisto. Noudettu osoitteesta https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135167/URN_ISBN_978-952-302-896-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y

- Knaappila, N.;Kosola, S.;& Kaltiala, R. (2021). Nuorten ongelmakäyttäytyminen vähenee, mutta ongelmat kasautuvat. *Suomen Lääkärilehti*, 76(16), 998-1002. Noudettu osoitteesta <https://helda.helsinki.fi/bitstreams/e0f2d324-c00a-40b1-852b-115211c3d518/download>
- Korkeila, J. (2015). Mielenterveyspalvelujen rakenteita korjaamalla parempaa hoitoa ja vähemmän häpeäleimaa. *Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim*, 563-4. doi:<https://www.duodecimlehti.fi/duo12160>
- Marttinen, V. (2023). Neljä nuorta istui puistonpenkillä sekoittamassa päätään ilokaasulla – ohikulkija soitti hätänumeroon, mutta siitä ei ollut apua. *YLE*. Noudettu osoitteesta <https://yle.fi/a/74-20041426>
- Marttunen, M.;& von der Pahlen, B. (2013). Päihdehäiriöiden kehittymistä voidaan ehkäistä. *Duodecim*, 129(19). Noudettu osoitteesta <https://www.duodecimlehti.fi/duo11263>
- Mattila, M. (2023). Vapetusongelma on räjähtänyt kouluissa – uudesta tupakkalaista uhkaa silti jäädä pois yksi keskeinen kirjaus. *Yle*. Noudettu osoitteesta <https://yle.fi/a/74-20066211>
- Mäkelä, P.;& Warpenius, K. (2024). *Suomalaisten alkoholinkäyttö, juomatavat ja alkoholihaitat - Juomatapatutkimuksen tuloksia*. THL. Noudettu osoitteesta <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-554-4>
- Onnettomuustutkintakeskus. (2024). *Nuorten tapaturmaiset huumekuolemat*. Noudettu osoitteesta https://www.turvallisuustutkinta.fi/material/sites/otkes/otkes/5ky90dpes/T2023-S1_Nuorten_huumekuolemat_tutkintaselostus.pdf
- Peluuri. (2025). *Tiedote: Rahapelijärjestelmän uudistus uhkaa lisätä ongelmallista pelaamista*. Peluuri. Noudettu osoitteesta <https://www.peluuri.fi/ajankohtaista/tiedote-rahapeliarjestyman-uudistus-uhkaa-lisata-ongelmallista-pelaamista>
- Rovamo, E.;& Toikko, T. (2019). Päihde- ja mielenterveystyöhön kohdistetut. *Yhteiskuntapolitiikka*, 84, 281-291. Noudettu osoitteesta <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019061220162>
- Ruuska, V.-M. (2023). Ilokaasupulloja löytynyt eri puolilta Turkua – poliisi huolissaan etenkin mahdollisesta käytöstä liikenteessä. *YLE*. Noudettu osoitteesta <https://yle.fi/a/74-20045524>
- Rönkä, S.;Konttinen, H.;Häkkinen, M.;& Karjalainen, K. (2024). *Nuorten huume- ja myrkytyskuolemien olosuhteet - näkökulmia ehkäisyyn*. Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinninlaitos. Noudettu osoitteesta https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/149125/URN_ISBN_978-952-408-316-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Rönnerberg, O.;& Bernerius, V. (2021). Kaikkien kaupunki – mutta kaukana? Asukkaiden sosiaalinen tausta ja eriytyvä kaupunkitilan käyttö Helsingissä. *Kvartti*, 7-17. Noudettu osoitteesta <http://hdl.handle.net/10138/586617>

- Sisäministeriö. (2025). *Rahapelijärjestelmä uudistetaan - Vedonlyönti- ja nettikasinopelien markkina avataan lisenssimallilla kilpailulle*. Valtioneuvosto. Noudettu osoitteesta <https://valtioneuvosto.fi/-/1410869/rahapelijarjestelma-uudistetaan-vedonlyonti-ja-nettikasinopelien-markkina-avataan-lisenssimallilla-kilpailulle>
- Siukola, R.;Sahrio, A.;Vihtari, J.;& Soronen, S. (2024). *Yhdenvertaisuuden edistäjän opas*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Noudettu osoitteesta https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/149833/URN_ISBN_978-952-408-339-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Strand, T. (2024). *Stigma ja syrjintä*. Haettu 19. Joulukuu 2024 osoitteesta THL: <https://thl.fi/aiheet/mielenterveys/mielenterveyden-edistaminen/stigma-ja-syrjinta>
- Strand, T.;Airaksinen, T.;Markkula, J.;Karlsson, N.;& Ollila, H. (2023). *Puheeksiotto ja mini-interventio*. THL. Haettu 17. Joulukuu 2024 osoitteesta THL: <https://thl.fi/aiheet/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/ehkaiseva-paihde-tyo/puheeksiotto-ja-mini-interventio>
- STT. (2024). *Ilokaasulle kaavaillaan rajoituksia päihdekäytön estämiseksi*. YLE. Noudettu osoitteesta <https://yle.fi/a/74-20126408>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2022). *Rahapelaaminen vähintään kohtalaisen riskin tasolla (PGSI $\geq$ 3 pistettä)*. Haettu 20. Maaliskuu 2025 osoitteesta <https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/taulukko/?indicator=szZM9bfWTfGNN7TO07fWTUwFAA==®ion=s07MtDaxBQA=&year=sy5ztTbS0zUEAA==&gender=t&abs=f&color=f&buildVersion=3.1.3&buildTimestamp=202503051302>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2023a). *Lasten ja nuorten terveys ja hyvinvointi Tableau public*. Haettu 2025 osoitteesta https://public.tableau.com/app/profile/.kouluterveyskysely/viz/Lastenjanuortenterveysj_ahyvinvointi/Navigointisivu
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2023b). *Usein kysytyt juomiskulttuurista*. Haettu 13. Joulukuu 2024 osoitteesta <https://thl.fi/aiheet/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/alkoholi/usein-kysytyt-kysymykset/juomiskulttuuri>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2024). *Sähkösavukkeissa on haitallisia aineita*. Haettu 20. Maaliskuu 2025 osoitteesta Terveyden ja hyvinvoinnin laitos: <https://thl.fi/aiheet/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/tupakka/tupakkatuotteet-ja-sahkosavuke/sahkosavuke#sahkosavukkeissa-on-terveydelle-haitallisia-aineita>
- Tilastokeskus. (2023). *Kuntien avainluvut*. Haettu 8. tammikuu 2025 osoitteesta <https://stat.fi/tup/alue/kuntienavainluvut.html#?year=2023&active1=SSS&active2=KU245>
- Tilastokeskus. (2024). *Nuorten huumekuolemat lähes kaksinkertaistuivat vuonna 2023*. Kuolemansyytilasto. Noudettu osoitteesta <https://stat.fi/fi/uutinen/nuorten-huumekuolemat-lahes-kaksinkertaistuivat-vuonna-2023>

- Toikkanen, U.;& Saarnikko, K. (2024). *"Tämä on enemmän kuin koskaan ennen" - Nuorten huumekuolemat ovat kaksinkertaistuneet*. Helsinki: Potilaan lääkärilehti. doi:<https://www.potilaanlaakarilehti.fi/uutiset/tama-on-enemman-kuin-koskaan-aiemmin-nuorten-huumekuolemat-lahes-kaksinkertaistuivat/>
- Vantaan kaupunki. (2025). *Vantaan turvallisuuskysely 2024 - Keskeiset tulokset*. Noudettu osoitteesta <https://www.vantaa.fi/sites/default/files/document/Vantaan%20kaupungin%20turvallisuuskysely%202024.pdf.pdf>
- Viskari, I.;Kailanto, S.;& Kriikku, P. (2024). *Terveisiä maailman onnellisimmasta maasta: nuorten tiedon puute johtaa traagisiin seurauksiin, huumekuolemat kasvussa*. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Noudettu osoitteesta <https://blogi.thl.fi/terveisia-maailman-onnellisimmasta-maasta-nuorten-tiedon-puute-johtaa-traagisiin-seurauksiin-huumekuolemat-kasvussa/>
- Vuorenmaa, M.;Klemetti, R.;Paavilainen, M.;Tuovinen, E.;& Viitanen, E. (2025). *Mitä esikouluikäisten lasten perheille kuuluu? FinLapset-tutkimuksen kyselytiedonkeruun*. THL. Noudettu osoitteesta https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/150351/URN_ISBN_978-952-408-452-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Warpenius, K.;& Tigerstedt, C. (2013). *Miten alkoholitutkimus käsitteellistää haitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle?* Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Noudettu osoitteesta https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104454/THL_TEE2013_014_verkko.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Liite 1. Aikuisten päihdetilannekyselyn lomake

Ota kantaa Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen päihdetilanteeseen!

PÄIHDEKYSELY

Kyselyllä kartoitetaan Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen asukkaiden näkemyksiä ja mielipiteitä päihteiden, tupakka- ja nikotiinituotteiden ja rahapelien ehkäisemisen ja niiden aiheuttamien haittojen vähentämisen keinoista. Haluamme tietää, miten palveluja tulisi asukkaiden mielestä kehittää ja mihin palveluja tulisi erityisesti suunnata. Kyselyllä pyrimme parantamaan ehkäisevän päihdetyön suunnittelua ja kehittämistä Vantaan ja Keravan hyvinvointialueella ja yhteenveto tuloksista annetaan myös Vantaan ja Keravan kaupunkien käyttöön.

Kyselyyn vastataan anonymisti ja vastaaminen kestää noin 10–15 minuuttia. Tulemme tiedottamaan ja raportoimaan saaduista tuloksista, mutta niin että yksittäisten vastaajien vastaukset eivät ole tunnistettavissa. Jokainen näkemys ja idea on arvokas työmme kehittämisessä. Vastaavanlaisia kyselyjä toteutetaan muissakin kaupungeissa Suomessa, ja kansallinen ehkäisevää päihdetyötä tekevien kehittämisverkosto voi verrata eri alueilla esiin tulevia näkemyksiä.

Huomaathan, että tämä kyselylomake on suunnattu 18 vuotta täyttäneille kuntalaisille. Alle 18-vuotiaille on oma erillinen kysymyslomakkeensa. Pääset linkistä <https://link.webropol.com/s/paihdetilannekyselynuoret2024> vastaamaan siihen, jos et ole vielä täysi-ikäinen.

Tiedonkeruusta ja käsittelystä vastaa Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen Ehkäisevän päihdetyön yksikkö. Kysely on käynnissä 23.9.-13.10.2024.

Kiitos, jos Sinulla on hetki aikaa auttaa meitä paikallisen ehkäisevän päihdetyön kehittämisessä!

Lisätietoja kyselystä: ehkaiseva.paihdetyo@vakehyva.fi

Suostumus henkilötietojen käsittelyyn

Valitsemalla tämän kohdan annat suostumuksesi kyselyssä kerättävien henkilötietojen käsittelyyn. Lisätietoa henkilötietojesi käytöstä ja oikeuksistasi löydät [tietosuojaselosteestamme](#) ja [henkilötietojen käsittelyn sivuiltamme](#).

- ☐ Hyväksyn, että tietojani käytetään yllä olevaan tarkoitukseen

Kyselyssä kerättyjen tietojen lisäksi järjestelmä kerää lokitietoja sovelluksen käytöstä palvelun laadun varmistamiseksi ja väärinkäytösten ehkäisemiseksi. Käsittelyperusteena lokitietojen käsittelylle on rekisterinpitäjän oikeutettu etu.

Älä lähetä henkilötietoja, joita kyselyssä ei pyydetä. Älä luovuta henkilötunnustasi tai nimeäsi. Älä luovuta muiden henkilöiden henkilötietoja.

TAUSTATIEDOT

Sukupuoli

- ☐ Mies
- ☐ Nainen
- ☐ Muu
- ☐ En halua kertoa.

Ikä

- ☐ 18–30 vuotta
- ☐ 31–45 vuotta
- ☐ 46–60 vuotta
- ☐ 61–75 vuotta
- ☐ 76 vuotta tai enemmän

Missä asut (kaupunki ja kaupunginosa)?

Vantaa

☐ Askisto	☐ Kuninkaanmäki	☐ Riipilä
☐ Asola	☐ Lapinkylä	☐ Ruskeasanta
☐ Hakkila	☐ Leinelä	☐ Seutula
☐ Hakunila	☐ Leppäkorpi	☐ Simonkylä
☐ Havukoski	☐ Linnainen	☐ Sotunki
☐ Helsingin pitäjän
kirkonkylä	☐ Luhtaanmäki	☐ Tammisto
☐ Hiekkaharju	☐ Länsimäki	☐ Tikkurila
☐ Hämeenkylä	☐ Länsisalmi	☐ Vaarala
☐ Hämevaara	☐ Martinlaakso	☐ Vallinoja
☐ Ilola	☐ Matari	☐ Vantaanlaakso
☐ Itä-Hakkila	☐ Metsola	☐ Vapaala
☐ Jokiniemi	☐ Mikkola	☐ Varisto
☐ Jokivarsi	☐ Myllymäki	☐ Veromies
☐ Kaivoksela	☐ Myyrmäki	☐ Vestra
☐ Keimola	☐ Nikinmäki	☐ Viertola
☐ Kiila	☐ Ojanko	☐ Vierumäki
☐ Kivistö	☐ Pakkala	☐ Viinikkala
☐ Koivuhaka	☐ Petikko	☐ Ylästö
☐ Koivukylä	☐ Piispankylä	
☐ Korso	☐ Päiväkumpu	
☐ Kuninkaala	☐ Rajakylä	
	☐ Rekola	

Kerava

- ☐ Alikerava
- ☐ Ahjo
- ☐ Jokivarsi
- ☐ Kaleva
- ☐ Kaskela
- ☐ Keskusta
- ☐ Kilta
- ☐ Savio
- ☐ Sompio
- ☐ Ylikerava

- ☐ Jokin muu, mikä: _____

Oletko tällä hetkellä pääasiassa:

Valitse tilannettasi parhaiten kuvaava vaihtoehto

- ☐ kokopäivätyössä
- ☐ osa-aikatyössä (alle 35 tuntia viikossa)
- ☐ eläkkeellä iän perusteella
- ☐ muulla eläkkeellä
- ☐ opiskelija
- ☐ työtön tai lomautettu
- ☐ hoitamassa omia lapsia, omaisia tai kotitaloutta
- ☐ muu / en halua kertoa

I. ALAIKÄISTEN PÄIHTEIDEN JA TUPAKKA- SEKÄ NIKOTIINITUOTTEIDEN KÄYTTÖ ASUINALUEELLASI

Kun kyselyssä kysytään tupakka- ja nikotiinituotteista, tarkoitetaan savukkeita, nuuskaa, nikotiinipusseja ja sähkösavukkeita. Ilokaasulla tarkoitetaan ilokaasun päihdekäyttöä, jossa päihtymistarkoituksessa ilokaasua hengitetään joko suoraan patruunasta tai apuvälineen avulla.

1. Oletko havainnut asuinalueellasi viimeisen 12 kuukauden aikana alaikäisille

	Kyllä	Ei	En osaa sanoa
alkoholin välittämistä?	☐	☐	☐
savukkeiden välittämistä?	☐	☐	☐
sähkösavukkeiden välittämistä?	☐	☐	☐
nuuskan/nikotiinipussien välittämistä?	☐	☐	☐
huumausaineiden välittämistä?	☐	☐	☐
ilokaasun välittämistä?	☐	☐	☐

2. Oletko havainnut asuinkunnassasi viimeisen 12 kuukauden aikana tilanteita, joissa myyjä ei ole tarkastanut nuorelta näyttävän

	Kyllä	Ei	En osaa sanoa
alkoholin ostajan ikää?	☐	☐	☐
tupakka- ja nikotiinituotteiden ostajan ikää?	☐	☐	☐

3. Oletko havainnut asuinalueellasi viimeisen 12 kuukauden aikana *alaikäisten*

	Kyllä	Ei	En osaa sanoa
alkoholin käyttöä?	☐	☐	☐
tupakointia?	☐	☐	☐
nuuskan/nikotiinipussien käyttöä?	☐	☐	☐
sähkösavukkeiden käyttöä?	☐	☐	☐
kannabiksen käyttöä?	☐	☐	☐
muiden huumausaineiden käyttöä?	☐	☐	☐
ilokaasun käyttöä?	☐	☐	☐

4. Tulisiko Vantaalla ja Keravalla puuttua nykyistä enemmän *alaikäisten*

	Kyllä	Ei	En osaa sanoa
alkoholin käyttöön?	☐	☐	☐
tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttöön?	☐	☐	☐
kannabiskokeiluihin ja käyttöön?	☐	☐	☐
muiden huumausaineiden kokeiluihin ja käyttöön?	☐	☐	☐
ilokaasun käyttöön?	☐	☐	☐

II. HAITTOJEN EHKÄISY JA VÄHENTÄMINEN

5. Käytetäänkö asuinalueellasi mielestäsi liikaa

	Kyllä	Ei	En osaa sanoa
alkoholia?	☐	☐	☐
tupakka- ja nikotiinituotteita?	☐	☐	☐
huumausaineita?	☐	☐	☐
rahapelejä?	☐	☐	☐

6. Suhtaudutaanko asuinalueellasi liian vapaasti humalajuomiseen?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei
- ☐ En osaa sanoa

7. Oletko viimeisen 12 kuukauden aikana asuinkunnassasi pelännyt kadulla tai muulla julkisella paikalla kohtaamiasi päihtyneitä henkilöitä?

- ☐ Kyllä, kuvaile tilannetta: _____
- ☐ Ei
- ☐ En osaa sanoa
- ☐ En ole kohdannut päihtynyttä henkilöä

8. Onko päihtynyt henkilö viimeisen 12 kuukauden aikana asuinkunnassasi ahdistellut tai häirinnyt sinua kadulla tai muulla julkisella paikalla?

- ☐ Kyllä, kuvaile tilannetta: _____
- ☐ Ei
- ☐ En osaa sanoa

- En ole kohdannut päihtynyttä henkilöä

9. Olisiko alkoholin anniskelua tarpeen rajoittaa tietyillä alueilla kunnassasi kaupungin/kunnan omalla päätöksellä?

- Kyllä, missä rajoittaisitte? _____
- Ei
- En osaa sanoa

10. Oletko viimeisen 12 kuukauden aikana altistunut tupakansavulle tai sähkösavukkeiden tai vastaavien savulle tai höyrylle kadulla tai muulla julkisella paikalla niin, että olet kokenut siitä olleen sinulle haittaa?

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

11. Käyttäisitkö lakisääteistä mahdollisuuttasi kertoa mielipiteesi, mikäli oman kotisi välittömässä lähiympäristössä (sama, viereinen tai vastapäinen kiinteistö) sijaitsevalle ravintolalle haettaisiin uutta anniskelulupaa tai jatkoaikaa terassianniskeluun?

- Kyllä
- Ei
- Olen jo käyttänyt itse / taloyhtiöni on käyttänyt.
- En osaa sanoa

12. Tulisiko alkoholin myyntiin henkilölle, joka on selvästi päihtynyt suhtautua nykyistä tiukemmin kuntasi:

	Kyllä	Ei	En osaa sanoa
ravintoloissa?	☐	☐	☐
kaupoissa, huoltoasemilla ja kioskeilla?	☐	☐	☐

III. ONGELMIEN VARHAINEN TUNNISTAMINEN JA TUKE

13. Oletko ollut viimeisen 12 kuukauden aikana huolissasi *läheisesi*

Kyllä Ei En osaa sanoa

alkoholinkäytöstä?	☐	☐	☐
tupakka- ja nikotiinituotteiden käytöstä?	☐	☐	☐
huumausaineiden käytöstä?	☐	☐	☐
rahapelaamisesta?	☐	☐	☐
lääkkeiden väärinkäytöstä?	☐	☐	☐

14. Oletko ollut viimeisen 12 kuukauden aikana huolissasi *omasta*

	Kyllä	Ei	En osaa sanoa
alkoholinkäytöstäsi?	☐	☐	☐
tupakka- ja nikotiinituotteiden käytöstäsi?	☐	☐	☐
huumausaineiden käytöstäsi?	☐	☐	☐
rahapelaamisestasi?	☐	☐	☐
lääkkeiden väärinkäytöstäsi?	☐	☐	☐

15. Onko sinulta kysytty viimeisen 12 kuukauden aikana sosiaali- ja terveydenhuollon (esim. sairaanhoitajan, terveydenhoitajan tai lääkärin) vastaanotolla

	Kyllä	Ei	En osaa sanoa	En ole käynyt vastaanotolla
alkoholinkäytöstä?	☐	☐	☐	☐

tupakka- ja nikotiinituotteiden käytöstä?	☐	☐	☐	☐
huumausaineiden käytöstä?	☐	☐	☐	☐
rahapelaamisesta?	☐	☐	☐	☐
lääkkeiden väärinkäytöstä?	☐	☐	☐	☐

16. Onko sinulle viimeisen 12 kuukauden aikana annettu sosiaali- ja terveydenhuollon (esim. sairaanhoitajan, terveydenhoitajan, tai lääkärin) vastaanotolla neuvontaa liittyen

	Kyllä	Ei	En osaa sanoa	En ole käynyt vastaanotolla
alkoholinkäyttöön?	☐	☐	☐	☐
tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttöön?	☐	☐	☐	☐
huumausaineiden käyttöön?	☐	☐	☐	☐
rahapelaamiseen?	☐	☐	☐	☐

17. Onko huoli siitä, että sinuun suhtauduttaisiin kielteisesti estänyt sinua (viimeisen 12 kuukauden aikana) kertomasta sosiaali- ja terveydenhuollon vastaanotolla omasta tai läheisesi:

	Kyllä	Ei	En osaa sanoa	Ei ole ollut tarvetta kertoa
alkoholinkäytöstä?	☐	☐	☐	☐
tupakka- ja nikotiinituotteiden käytöstä?	☐	☐	☐	☐

huumausaineiden käytöstä?	☐	☐	☐	☐
rahapelaamisesta?	☐	☐	☐	☐
lääkkeiden väärinkäytöstä?	☐	☐	☐	☐

18. Saako hyvinvointialueellasi helposti tukea

	Kyllä	Ei	En osaa sanoa
alkoholinkäytön vähentämiseen tai lopettamiseen?	☐	☐	☐
tupakka- ja nikotiinituotteiden käytön vähentämiseen tai lopettamiseen?	☐	☐	☐
huumausaineiden käytön vähentämiseen tai lopettamiseen?	☐	☐	☐
rahapelaamisen vähentämiseen tai lopettamiseen?	☐	☐	☐
lääkkeiden väärinkäytön vähentämiseen tai lopettamiseen?	☐	☐	☐

19. Saako hyvinvointialueella helposti tietoa seuraavista vähentämisen ja lopettamisen tukipalveluista (esim. terv. verkossa)?

	Kyllä	Ei	En osaa sanoa
alkoholinkäytön vähentäminen tai lopettaminen?	☐	☐	☐
tupakka- ja nikotiinituotteiden käytön vähentäminen tai lopettaminen?	☐	☐	☐
huumausaineiden käytön vähentäminen tai lopettaminen?	☐	☐	☐

rahapelaamisen vähentäminen tai lopettaminen?	☐	☐	☐
lääkkeiden väärinkäytön vähentäminen tai lopettaminen?	☐	☐	☐

IV. EHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ VANTAAN JA KERAVALAN HYVINVOINTIALUEELLA

Paikallisella ehkäisevällä päihdetyöllä vaikutetaan päihteitä, tupakka- ja nikotiinituotteita ja rahapelaamista koskeviin tietoihin, asenteisiin ja oikeuksiin, haitoilta suojaaviin tekijöihin ja riskitekijöihin sekä käyttötapoihin, saatavuuteen, tarjontaan ja haittoihin.

20. Onko hyvinvointialueella tehtävä ehkäisevä päihdetyö aiemmin tuttua?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei
- ☐ En osaa sanoa

21. Mihin kohderyhmään toivoisit ehkäisevää päihdetyötä suunnattavan ja millä tavoin?

22. Miten voisit itse hyvinvointialueen asukkaana osallistua päihdehaittojen ehkäisemiseen?

Liite 2. Nuorten päihdetilannekyselyn lomake

Ota kantaa Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen päihdetilanteeseen!

Tällä kyselyllä kartoitetaan 13–17-vuotiaiden havaintoja ja näkemyksiä alkoholista, huumausaineista, tupakka- ja nikotiinituotteista, ilokaasusta ja rahapelaamisesta sekä niistä aiheutuvien haittojen ehkäisystä Vantaan ja Keravan hyvinvointialueella. Kyselyn vastauksia hyödynnetään siihen, että alueen ehkäisevää päihdetyötä voidaan tehdä paremmin ja huomioida siinä myös nuorten kokemukset.

Kyselyyn vastataan nimettömästi. Vastaaminen on luottamuksellista, eikä vastaajia voida tunnistaa. Tiedonkeruusta ja aineiston käsittelystä vastaa Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen Ehkäisevän päihdetyön yksikkö. Vastauksia hyödynnetään hyvinvointialueella ja omassa kunnassasi. Lisäksi niitä voidaan vertailla muidenkin Suomen kuntien kanssa.

Kiitos jo etukäteen osallistumisesta. Vastauksesi on meille tärkeä!

Suostumus henkilötietojen käsittelyyn

Valitsemalla tämän kohdan annat suostumuksesi kyselyssä kerättävien henkilötietojen käsittelyyn. Lisätietoa henkilötietojesi käytöstä ja oikeuksistasi löydät [tietosuojaselosteestamme](#) ja [henkilötietojen käsittelyn sivuiltamme](#).

- Hyväksyn, että tietojani käytetään yllä olevaan tarkoitukseen

Kyselyssä kerättyjen tietojen lisäksi järjestelmä kerää lokitietoja sovelluksen käytöstä palvelun laadun varmistamiseksi ja väärinkäytösten ehkäisemiseksi. Käsittelyperusteena lokitietojen käsittelylle on rekisterinpitäjän oikeutettu etu.

Älä lähetä henkilötietoja, joita kyselyssä ei pyydetä. Älä luovuta henkilötunnustasi tai nimeäsi. Älä luovuta muiden henkilöiden henkilötietoja.

LOMAKE

Ohjeet kyselyyn vastaamiseksi

- Kyselyn pakolliset kysymykset on merkitty tähdellä (*).
- Kyselyyn voi vastata nimettömästi ja luottamuksellisesti.
- Kun vastaat kysymyksiin, mieti tilannetta sillä paikkakunnalla, jolla asut (=asuinkunta).
- Kun kyselyssä kysytään tupakka- ja nikotiinituotteista, tarkoitetaan savukkeita (=tupakkaa), nuuskaa, nikotiinipusseja, sähkösavukkeita tai nikotiinittomia höyrystimiä (=vapeja).
- Rahapeleillä tarkoitetaan kaikkea sellaista pelaamista, jossa voitto tai tappio on rahaa tai rahan arvoista. Rahapeleihin luetaan siis niin rahapeliautomaatit kuin myös esimerkiksi raha-arvat, lotto ja muut kuponkipelit.
- Ilokaasulla tarkoitetaan kyselyssä ilokaasun päihdekäyttöä, jossa päihtymistarkoituksessa ilokaasua hengitetään joko suoraan patruunasta tai apuvälineen avulla.

- Huumausaineilla tarkoitetaan kyselyssä kaikkia päihtymistarkoituksessa käytettyjä laittomia huumausaineita/huumeita ja valmisteita, ei lääkkeiden väärinkäyttöä.
- Lääkkeiden väärinkäytöllä tarkoitetaan lääkkeiden käyttöä päihtymistarkoituksessa mahdollisen reseptin vastaisesti.
- Lisätietoja kyselystä voit kysyä: ehkaiseva.paihdetyo@vakehyva.fi

TAUSTATIEDOT

Mikä on sukupuolesi? *

- ☐ Poika
- ☐ Tyttö
- ☐ Muu
- ☐ En halua kertoa.

Minkä ikäinen olet? *

- ☐ 13 vuotta
- ☐ 14 vuotta
- ☐ 15 vuotta
- ☐ 16 vuotta
- ☐ 17 vuotta

Missä käyt koulua / opiskelet tällä hetkellä? *

- ☐ Yläkoulussa
- ☐ Lukiossa
- ☐ Ammatillisessa oppilaitoksessa
- ☐ Jossain muualla
- ☐ En opiskele tällä hetkellä

Missä asut (kaupunki ja kaupunginosa)?

Vantaa

☐ Askisto	☐ Hiekkaharju	☐ Kaivoksela
☐ Asola	☐ Hämeenkylä	☐ Keimola
☐ Hakkila	☐ Hämevaara	☐ Kiila
☐ Hakunila	☐ Ilola	☐ Kivistö
☐ Havukoski	☐ Itä-Hakkila	☐ Koivuhaka
☐ Helsingin pitäjän
kirkonkylä	☐ Jokiniemi	☐ Koivukylä
	☐ Jokivarsi	☐ Korso

- Kuninkaala
- Kuninkaanmäki
- Lapinkylä
- Leinelä
- Leppäkorpi
- Linnainen
- Luhtaanmäki
- Länsimäki
- Länsisalmi
- Martinlaakso
- Matari
- Metsola
- Mikkola
- Myllymäki
- Myyrmäki
- Nikinmäki
- Ojanko
- Pakkala
- Petikko
- Piispankylä
- Päiväkumpu
- Rajakylä
- Rekola
- Riipilä
- Ruskeasanta
- Seutula
- Simonkylä
- Sotunki
- Tammisto
- Tikkurila
- Vaarala
- Vallinoja
- Vantaanlaakso
- Vapaala
- Varisto
- Veromies
- Vestra
- Viertola
- Vierumäki
- Viinikkala
- Ylästö

Kerava

- ☐ Alikerava
- ☐ Ahjo
- ☐ Jokivarsi
- ☐ Kaleva
- ☐ Kaskela
- ☐ Keskusta
- ☐ Kilta
- ☐ Savio
- ☐ Sompio
- ☐ Ylikerava

- ☐ Jokin muu, mikä: _____

Kun vastaat seuraaviin kysymyksiin, mieti tilannetta omalla asuinalueellasi ja vastaa siellä viimeisen 12 kuukauden aikana kokemasi ja näkemäsi mukaan.

1. Käytetäänkö asuinalueellasi mielestäsi liikaa...?

	Kyllä	Ei	En osaa sanoa
alkoholia?	☐	☐	☐
tupakkaa?	☐	☐	☐
nuuskaa?	☐	☐	☐
nikotiinipusseja?	☐	☐	☐
sähkösavukkeita?	☐	☐	☐
nikotiinittomia höyrystimiä (=vapeja)?	☐	☐	☐
ilokaasua?	☐	☐	☐
kannabista?	☐	☐	☐

muita huumausaineita?	☐	☐	☐
-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------

2. Oletko nähnyt, että alaikäiset olisivat asuinalueellasi *käyttäneet* viimeisen 12 kuukauden aikana

	Kyllä	En	En osaa sanoa
alkoholia?	☐	☐	☐
savukkeita?	☐	☐	☐
nuuskaa?	☐	☐	☐
nikotiinipusseja?	☐	☐	☐
sähkösavukkeita?	☐	☐	☐
nikotiinittomia höyrystimiä (=vapeja)?	☐	☐	☐
ilokaasua?	☐	☐	☐
kannabista?	☐	☐	☐
muita huumausaineita?	☐	☐	☐

3. Oletko nähnyt, että asuinkunnassasi alaikäisille *olisi myyty kaupassa, kioskissa tai huoltoasemalla* viimeisen 12 kuukauden aikana

	Kyllä	En	En osaa sanoa
alkoholia?	☐	☐	☐
savukkeita?	☐	☐	☐

sähkösavukkeita?	☐	☐	☐
nikotiinipusseja?	☐	☐	☐

4. Oletko nähnyt, että joku asuinkunnassasi olisi hankkinut tai välittänyt alaikäisille viimeisen 12 kuukauden aikana

	Kyllä	En	En osaa sanoa
alkoholia?	☐	☐	☐
savukkeita?	☐	☐	☐
sähkösavukkeita?	☐	☐	☐
nikotiinittomia höyrystimiä (=vapeja)?	☐	☐	☐
nuuskaa?	☐	☐	☐
nikotiinipusseja?	☐	☐	☐
ilokaasua?	☐	☐	☐
kannabista?	☐	☐	☐
muuta huumausaineita?	☐	☐	☐

5. Oletko viimeisen 12 kuukauden aikana asuinkunnassasi *pelännyt* kadulla tai muulla julkisella paikalla kohtaamiasi *päihtyneitä henkilöitä*?

- ☐ Kyllä, voit kuvailla tilannetta tähän:

- ☐ Ei
- ☐ En osaa sanoa
- ☐ En ole kohdannut päihtynyttä henkilöä.

6. Onko *päihtynyt henkilö* viimeisen 12 kuukauden aikana asuinkunnassasi *ahdistellut tai häirinnyt* sinua kadulla tai muulla julkisella paikalla?

- ☐ Kyllä, voit kuvailla tilannetta tähän:

- ☐ Ei
- ☐ En osaa sanoa
- ☐ En ole kohdannut päihtynyttä henkilöä.

7. Oletko ollut huolissasi viimeisen 12 kuukauden aikana *sinulle läheisen ihmisen (esim. äidin, isän, isovanhempien, sisarusten, kavereiden)*

	Kyllä	En	En osaa sanoa
alkoholinkäytöstä?	☐	☐	☐
tupakka- ja nikotiinituotteiden käytöstä?	☐	☐	☐
kannabiksen käytöstä?	☐	☐	☐
muiden huumausaineiden käytöstä?	☐	☐	☐
lääkkeiden väärinkäytöstä?	☐	☐	☐
rahapelaamisesta?	☐	☐	☐
ilokaasun käytöstä?	☐	☐	☐

8. Onko sinulta viimeisen 12 kuukauden aikana *joku kodin ulkopuolinen aikuinen* (esim. opettaja, terveydenhoitaja, nuorisotyöntekijä) kysynyt, oletko joskus kokeillut tai käyttänyt

	Kyllä	Ei	En osaa sanoa
alkoholia?	☐	☐	☐
savukkeita?	☐	☐	☐
sähkösavukkeita?	☐	☐	☐
nikotiinitonta höyrystintä (=vapea)?	☐	☐	☐
nuuskaa?	☐	☐	☐
nikotiinipusseja?	☐	☐	☐
ilokaasua?	☐	☐	☐
kannabista?	☐	☐	☐
muuta huumausaineita?	☐	☐	☐

9. Mistä saat luotettavaa tietoa päihteistä ja niiden haitoista?

10. Tiedätkö mistä ikäisesi saa apua ja tukea, jos on huolissaan päihteidenkäytöstä?

☐ Kyllä, mistä:

☐ En

- En osaa sanoa

11. Onko huoli siitä, että sinuun suhtauduttaisiin kielteisesti estänyt sinua (viimeisen 12 kuukauden aikana) kertomasta sosiaali- ja terveydenhuollon vastaanotolla omasta tai läheisesi:

	Kyllä	Ei	En osaa sanoa	Ei ole ollut tarvetta kertoa
alkoholinkäytöstä?	☐	☐	☐	☐
tupakka- ja nikotiinituotteiden käytöstä?	☐	☐	☐	☐
huumausaineiden käytöstä?	☐	☐	☐	☐
rahapelaamisesta?	☐	☐	☐	☐
lääkkeiden väärinkäytöstä?	☐	☐	☐	☐

12. Mitä asuinkunnassasi kannattaisi tehdä, että lapset ja nuoret eivät kokeilisi tai alkaisi käyttää päihteitä? Kerro ajatuksiasi!

Jos kyselyn aiheet jäivät mietityttämään, niin voit jutella niistä esimerkiksi vanhempiesi, koulusi tai oppilaitoksesi aikuisten tai nuorisotyöntekijöiden kanssa.